

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
(повна назва факультету)
кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти
(повна назва кафедри)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ
Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконав: студент(ка) 261М групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
(шифр, назва)
Освітньо-професійної (наукової)
програми «Початкова освіта»
(назва)
Мокринська Лариса Миколаївна
(ПІБ)

Керівник к.пед.н. Сугейко Л.Г.
(наук.ступінь, вчене звання ПІБ)
Рецензент к.пед.н. Горлова А.В.
(наук.ступінь, вчене звання ПІБ)

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи підготовки майбутніх фахівців початкової освіти до формування творчих здібностей учнів під час навчання грамоти	6
1.1. Сутність дефініції «творчі здібності».....	6
1.2. Спрямування концепції Нової української школи на розвиток творчих здібностей учнів початкової школи.....	9
1.3. Грамота як складна аналітико-синтетична діяльність молодших школярів.....	12
РОЗДІЛ 2. Методичні основи підготовки майбутніх фахівців початкової освіти до формування творчих здібностей дітей у процесі навчання грамоти	17
2.1. Визначення вихідного рівня готовності студентів до формування творчих здібностей здобувачів початкової освіти.....	17
2.2. Педагогічні умови формування готовності студентів спеціальності «Початкова освіта» до розвитку творчих здібностей молодших школярів під час навчання грамоти.....	30
2.3. Методичні рекомендації з підготовки майбутніх фахівців у контексті дослідження.....	36
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
ДОДАТКИ	51
ДОДАТОК А. Критерії, показники та рівні готовності студентів до формування творчих здібностей учнів початкової школи.....	51
ДОДАТОК Б. Діагностичні методики.....	56
ДОДАТОК В. Анкети для опитування студентів.....	65
ДОДАТОК Г. Конспекти уроків з навчання грамоти.....	75
ДОДАТОК Д. Структура вибіркового освітнього компонента «Формування творчих здібностей учнів під час навчання грамоти»... ..	93
ДОДАТОК Е. Кодекс академічної доброчесності.....	98

ВСТУП

Актуальність дипломної роботи зумовлена основними положеннями Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державного стандарту початкової загальної освіти, концепції Нової української школи (далі – НУШ), де йдеться про потребу формувати самостійну, творчо мислячу особистість здобувача початкової освіти та розвивати його здібності.

Державний стандарт загальної початкової освіти, концепція НУШ підкреслює, що формування творчих навичок у дітей молодшого шкільного віку реалізується під час вивчення всіх дисциплін.

У працях видатних педагогів минулого (П. Блонського, О. Духновича, Я.Коменського, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського) розкрито проблему розвитку творчості дітей. На сучасному етапі це питання хвилює таких учених як Г. Балл, Д. Епіфаній, М. Лейтес, М. Холодна, О.Кульчицька та інших.

Проблемі вищої педагогічної освіти присвятили свої праці Н.Бібік, О.Біда, В.Бондар, М. Лук'янчук, Л. Петухова, О.Пометун, О.Савченко та інші.

Хоча питання підготовки майбутнього педагога, який зможе інтегрувати розвиток творчої особистості учня в освітній процес початкової школи, а саме – у процес навчання грамоти, вимагає подальших досліджень.

Здійснений аналіз науково-методичної літератури щодо підготовки майбутніх фахівців початкової освіти до розвитку творчих навичок учнів дозволив виявити протиріччя між: зростаючою потребою нашої держави у висококваліфікованих педагогічних кадрах та компетенціями, набутими випускниками педагогічних факультетів в аспекті організації освітнього процесу; значними вимогами до формування творчих навичок здобувачів початкової освіти та недостатньою готовністю майбутнього вчителя до цієї

діяльності; необхідністю розвитку навичок творчих здібностей учнів під час вивчення грамоти та доречністю форм, методів та засобів підготовки майбутніх учителів до виконання цього завдання.

Тож, урахувавши актуальність проблеми та описані вище суперечності, було обрано тему дипломної роботи.

Тема дослідження була розроблена в межах теми дослідження кафедри філології Херсонського державного університету «Лінгводидактична підготовка у фаховій освіті сучасного вчителя початкової школи» – державний реєстраційний номер 0119U 100655.

Метою дослідження є наукове обґрунтування методики підготовки майбутніх учителів до формування творчих навичок у дітей молодшого шкільного віку під час навчання грамоти.

Завдання дослідження:

1. Аналіз науково-методичної літератури з теми дослідження, з'ясування сутності основних дефініцій.
2. Визначення стану проблеми підготовки майбутніх фахівців початкової освіти до формування творчих навичок дітей молодшого шкільного віку під час навчання грамоти відповідно до концепції НУШ.
3. Обґрунтування педагогічних умов підготовки студентів до розвитку творчих навичок здобувачів початкової освіти під час навчання читання та письма.
4. Розроблення методичних рекомендацій щодо підготовки студентів до розвитку творчих здібностей учнів початкових класів на уроках навчання грамоти.

Об'єктом дослідження є фахова підготовка майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти.

Предметом дослідження є методика підготовки майбутніх здобувачів початкової освіти до формування творчих навичок дітей під час навчання грамоти.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз науково-методичної літератури; порівняння; зіставлення; класифікації та узагальнення; систематизації; емпіричні: анкетування, тестування, бесіди; педагогічний експеримент; методи статистики.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні методичних рекомендацій щодо підготовки студентів до розвитку творчих здібностей учнів початкових класів на уроках навчання грамоти в умовах Нової української школи.

Практична значущість підтверджується можливістю використання матеріалів дипломної роботи у фаховій підготовці студентів спеціальності «Початкова освіта», а також у системі післядипломної освіти на курсах підвищення кваліфікації вчителів початкових класів.

Апробацію одержаних результатів здійснено 2020 року в альманасі ХДУ «Магістерські студії».

Структура роботи. Дослідження налічує вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел та п'ять додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

1.1. Сутність дефініції «творчі здібності»

Нині творчі здібності та підходи до їх дослідження на підставі аналізу праць Дж. Гілфорда, Ф. Баррона, Е. Торренса, М. Холодної та інших розглядаються переважно як когнітивний феномен, що піддається вимірюванню [8, с. 84-93].

У філософському тлумаченні здібності – це індивідуальні риси особистості, які є суб'єктивними умовами успішності у певному виді діяльності. Їх не можна звести лише до наявних знань, умінь та навичок. Здібності передусім проявляються у швидкості, глибині та силі оволодіння методами та прийомами певної діяльності. Вони є внутрішніми психологічними регуляторами, що визначають можливість їх придбання [41, с. 249].

У психології здібності визначають як "... індивідуально-психологічні особливості людей, що проявляються у діяльності та є передумовою їх успішного здійснення. Успіх набуття знань, умінь і навичок залежить від вмій, але вони самі не ототожнюються з наявними знаннями, вміннями та навичками "[33, с. 141].

У педагогічній науці здібності характеризують як «стійкі індивідуальні психічні особливості людини, внутрішня умова для успішної діяльності» [26, с. 135].

Отже, здібності – це індивідуальні психічні характеристики людини, які впливають безпосередньо на ефективність діяльності, але не є їх ефективними компонентами. Здібності як каталізатори «... відповідають за успішне здійснення певної діяльності; характеристики, що неможливо звести до існуючих знань, умінь і навичок, але це такі особливості

особистості, що сприяють легкості і швидкості оволодіння знаннями та вміннями» [32].

Таким чином, здібностями особистості називають внутрішні характеристики людини, її індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої, впливають на успішність певної діяльності [3, с.13-20].

Серед усіх здібностей виокремлюють загальні та спеціальні. Цей розподіл базується як на змісті, так і на видах людської (дитячої) діяльності. Отож, загальними називають навички, що реалізуються у всіх видах діяльності, включаючи вміння вчитися та працювати. Вони базуються на загальних навичках, необхідних для роботи в кожній галузі. Це здатність реалізовувати, планувати та організовувати виконання певних заходів на основі наявного досвіду та звичних ресурсів, встановлювати зв'язок між речами, із якими пов'язана діяльність; опанування нової техніки та подолання труднощів у досягненні певної мети.

Спеціальні навички – це такі, що чітко виражені в певних спеціальних сферах діяльності (музика, спорт, освіта тощо) [34]. Предмет нашого дослідження – спеціальні творчі здібності здобувачів початкової освіти у навчанні читання та письма.

С. Маслоу називає творчими здібності, що підлягають розвитку і від яких залежить готовність людини до творчої діяльності [20, с. 58-61].

Тож творчими здібностями можна назвати такі якості та риси особистості, що виявляються у синтезі мотиваційних, інтелектуальних, організаційних та комунікативних аспектів творчої діяльності, від чого залежать рівень та можливість їх успіху [13, с. 96-100]. Існують такі групи творчих здібностей: здібності, пов'язані з темпераментом (емоційність); розумові навички; мотиваційні здібності (інтереси та нахили) (О. Лук) [17, с. 27].

Психолого-педагогічна наука часто співвідносить поняття "творчість" з поняттям "креативність", що було обґрунтоване у 80-90-х

роках П. Торрансом, Дж. Гілфордом, Г. Сельє, і з'явилося у вітчизняній науковій літературі. Завдяки йому в Україні активізувалися наукові розвідки особистісного аспекту творчості (В. Моляко, О. Кульчицька, В. Роменець та інші).

Аналіз довідкової літератури свідчить про те, що творчість і креативність пов'язані між собою, але не тотожні поняття. Креативність – це особистісне утворення, яке служить основою для творчості в її процесуальному та виробничому аспектах [13].

На думку Д. Богоявленської, виокремлення «специфічної здатності творити» стало основою методологічного підходу Дж. Гілфорда. Вчений виділив особливий фактор, який відповідає саме творчим здібностям, що надаються дивергентним мисленням [4, с. 5-21].

Такі вчені як Н. Стецюн, А. Руденко є авторами складної п'ятикомпонентної моделі творчих здібностей дітей. У структурі цих здібностей вони виокремлюють мотиваційно-орієнтований, когнітивний, емоційно-вольовий, комунікативний та довільний (Н. Стецюн) або рефлексивний (А. Руденко) компоненти [36].

Тому проблему тлумачення поняття "творчі здібності" намагалися розв'язати чимало науковців різних галузей. Однак розділення структури та сутності творчих навичок є дуже суперечливим поняттям. Найчастіше трикомпонентна структура творчих здібностей (когнітивна складова, мотиваційна та пов'язана з діяльністю) є найпоширенішою, але структура, в якій, на нашу думку, вчені виділяють п'ять складових, є більш точною (мотиваційна, когнітивна, емоційна) вольова, комунікативна та рефлексивні компоненти). Ще більш проблематичним є ототожнення творчих навичок із поняттям творчості, що, на нашу думку, є неправильним. Креативність правильніше визначається як певна творча здатність або їх поєднання, але як здатність творити [3, с. 14-16].

Аналіз наукової літератури допоміг визначити основні характеристики творчих здібностей, включаючи ініціативність,

самостійність, здатність долати інерцію, почуття нового та пізнання, доцільність, широту асоціацій, спостережливість, розвиток пам'яті, творче мислення, внутрішнє мислення, внутрішню творчу діяльність, нетрадиційний особистий світогляд, багата фантазія та інтуїція.

1.2. Спрямування концепції Нової української школи на розвиток творчих здібностей учнів початкової школи

Однією з дев'яти ключових складових сучасної школи є насамперед "новий освітній зміст, який базується на розвитку компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві" [15].

Освітній процес має бути спрямований на досягнення результатів, що відображається, але не обмежується, ключовими компетенціями. Як згадується в "НУШ: Керівництво для вчителів" у сучасній світовій практиці ефективність освіти пов'язана з реалізацією компетентнісного підходу [23].

Компетентність трактується як динамічне поєднання знань, мислення, відносин, цінностей, здібностей, навичок та інших особистісних якостей, що визначають здатність людини успішно здійснювати професійну та освітню діяльність [23].

На думку розробників концепції НУШ, це досягнення означає перенесення фокусу на накопичення нормативно визначених знань, умінь та навичок для розвитку та розвитку навичок дії, застосування досвіду в проблемних умовах (коли, наприклад, неповні умови завдання, відсутність інформації про щось, мало часу на розширений пошук відповіді, коли причинно-наслідкові зв'язки невідомі, коли стандартні рішення не працюють тощо). Тоді створюються умови для спрацювання компетентнісних механізмів, що характеризуються здатністю діяти в певних умовах та задіють мотиви, спрямовані на досягнення результату [22, с. 12].

Ключові компетенції поєднують особисті та соціальні аспекти в освіті та відображають всебічне оволодіння цілим комплексом видів

діяльності, які створюють умови щодо розробки показників для їх вимірювання. Вони з'являються не загалом, а в конкретному випадку чи ситуації. Є придбаними молоддю не лише під час навчання, але й завдяки неформальній освіті, впливам навколишнього середовища тощо.

Такий компетентнісний підхід створює сприятливі умови для розвитку творчих навичок учнів, особливо молодших школярів

Соціально-психологічна компетентність у дитинстві є інтегративною характеристикою особистості, яка відображає систему знань, умінь та навичок, необхідних індивіду для моделювання своєї поведінки та орієнтації в соціальному просторі; здатність адекватно сприймати навколишню дійсність: побудова системи взаємин та спілкування з іншими з урахуванням особливостей соціуму [22, с. 159-177].

Концепція НУШ визначила курс на особистісно орієнтовану освітню модель, що враховує права дитини, її потреби, здібності та інтереси, тобто на практичну реалізацію принципу дитиноцентризму.

Таким чином, розвиток творчих навичок у дітей молодшого шкільного віку буде успішним, якщо дотримуватись компетентнісного, діяльнісного та особистісного підходів в освітній діяльності.

Концепція НУШ характеризується специфікою організації освітнього процесу в початковій школі. Нова структура передбачає два цикли навчання: перший – адаптивна гра (1-2 класи); другий – базовий (3-4 класи).

Завдяки такому підходу створюються всі необхідні умови, що сприяють саморозкриттю, самовираженню учнів та прояву їх творчих здібностей під час різних видів діяльності.

Державний стандарт загальної початкової освіти у вимогах до організації освітнього процесу передбачає використання діяльнісного підходу на інтегрованій основі, при цьому в першому циклі переважають ігрові методи (1-2 класи), а в другому – інтегровано-предметна діяльність (3 -4 класи).

Однак існують певні суперечності: кількість творчих дорослих набагато менша, ніж творчих дітей; навпаки, освітня система, що має сприяти гармонійному розвитку особистості, часто заважає реальному розвитку учнів. Дослідники пояснюють, що причина полягає головним чином у так званій "освітній травмі". Психолого-педагогічні дослідження О. Кульчицької, О. Мелік-Пашаєвої та ін. засвідчують переважну орієнтацію освітнього процесу у школі на розвиток лівої півкулі мозку, що забезпечує раціонально-логічне мислення та обробку інформацію лінійно, алгоритмічно. Логічне та образне мислення тісно переплітаються і взаємодіють між собою. Однак недооцінка важливості будь-якого з них веде до однобічного розвитку особистості. Це значно зменшує активність правої півкулі, що відповідає за емоційну та візуальну обробку інформації та яка забезпечує творчий характер людської думки.

Основними педагогічними причинами цих явищ є: недостатня рефлексія принципу взаємозв'язку та наступності між різними суб'єктами в системі формування творчих навичок. Проблема полягає в тому, що не існує жодного методу навчання дітей, що спрямований на розвиток інтелектуальної, логічної та емоційної сфер у комплексі. Саме тому НУШ зосереджується на розв'язанні таких проблем.

У структурі творчих здібностей здобувачів початкової освіти є кілька основних компонентів, що характеризують когнітивну, мотиваційно-афективну та діяльнісно-поведінкову сферу особистості молодшого школяра [42], серед них вагоме місце належить мотиваційно-особистісному компоненту, когнітивному (інформаційно-евристичному) та діяльнісно-поведінковому.

В освітньому процесі проблемі розвитку творчої особистості, творчих здібностей та формуванню творчих навичок приділяють чимало уваги, але часто вона лише декларується. На практиці іноді відбувається так, що успіх учнів не завжди відповідає їх творчим здібностям. Сама школа часто гальмує процес становлення творчої особистості. Завдання

педагога – навчити дитину мислити самостійно, не давати великого обсягу непотрібної дитині інформації, використовувати творчі, а не репродуктивні методи навчання, стимулювати пізнавальну діяльність учнів і не привчати до стереотипів, адже це викликає до зменшення активних процесів мислення, у тому числі творчих [16].

У загальному розвитку і розвитку творчих здібностей можливі два шляхи: паралельний та взаємопов'язаний. В освітньому процесі здобувач початкової освіти має бути спроможним до здобуття знання та розвитку своїх умінь, у тому числі і творчих. Нині зміни вносяться до програм із різних предметів. На сучасному етапі формування творчої особистості, розвиток індивідуальних навичок та обдарувань є пріоритетом освітньої роботи школи. Формування творчих навичок та їх розвиток є цілеспрямованим процесом і відбувається в спеціально створеному освітньому середовищі, через систему партнерської взаємодії, організованої педагогом.

1.3. Грамота як складна аналітико-синтетична діяльність молодших школярів

З'ясування термінологічного поля нашого дослідження засвідчило складність та динамічність визначення поняття «грамота», яке в наукових дискурсах тлумачать у різний спосіб, ототожнюючи у деяких випадках його з поняттям «грамотність».

Необхідність освіти протягом життя наповнює цю дефініцію важливим змістом, передбачає постійну потребу її здобуття та вдосконалення, щоб створити суспільство грамотних людей, здатних постійно навчатися. Тож набуття грамотності в державі є і правом, і обов'язком громадянина, невиконання якого має негативні наслідки не лише для окремої людини, а й для суспільства в цілому.

Термін "грамотність" має і такі варіанти визначень: 1) наявність певних знань у якійсь галузі (технічна, політична, екологічна грамотність);

2) здатність висловлювати свої думки відповідно до норм літературної мови (граматична, стилістична, орфоепічна тощо) [5, с. 176].

Розглянемо задекларовані основні типи грамоти, що функціонують у сучасних початкових школах.

Мовленнєва грамота. Читання, письмо, говоріння, аудіювання – основні елементи оволодіння мовленнєвою грамотою в початковій освіті. На практиці ці види навчальної діяльності – основні для учнів початкових класів.

Читання. Навчання читанню формує базові навички, необхідні для розуміння слів та їх значення. Читання як елемент грамотності передбачає набуття знань про фонематичні мовні моделі та розпізнавання основних звукових одиниць, з яких складаються слова. Базові навички читання також вимагають знання словникового запасу, володіння мовою та розуміння мовлення. Здобувачі початкової освіти також мусять мати розвинений фонематичний слух. На вищих рівнях учні працюють над подальшим розвитком та вдосконаленням стратегій декодування звука – літери. Однак початкова школа є базою для вивчення основ читання.

Письмо. Основи писемного мовлення викладають у початковій школі. Акцент робиться на вихованні та розвитку фізичних навичок письма. Проте існують деякі освітні технології, що не наполягають на навчанні письму або скорочують час на навчання дітей на користь засвоєння навичок комп'ютерної грамотності: друку на клавіатурі.

На початковому рівні навички письма передбачають вміння ідентифікувати та писати букви та слова, а також передавати думки у прийнятих форматах, включаючи граматичні правила. Педагоги допомагають здобувачам початкової освіти розвивати письмовий словниковий запас та навчатися використовувати слова в різних типах та стилях мовлення.

Аудіювання та говоріння. Ці види діяльності складають основу комунікативної компетенції, є базовими мовленнєвими навичками.

Навчальні програми пропонують учням у процесі розвитку навичок аудіювання після критичного слухання викладати ключові ідеї в усних презентаціях під час занять та критично оцінювати отриману інформацію.

Графічна грамота. На основі визначення, запропонованого Н. Агарковою, графічна компетентність – це автоматизований метод диференціації та перекодування звуків (фонем) мови відповідних букв шляхом їх накреслення на папері та одночасного розпізнавання відтворених комплексів букв (слів) [1, с. 15 -17].

Новий стандарт початкової школи в Новій українській школі передбачає захопливе мотивоване навчання, надає вчителям педагогічну свободу, визначає очікувані результати навчання молодших школярів та поєднує набуття компетентностей, що готують їх до вирішення життєвих проблем [24].

Навчання та розвиток основних навичок читання та письма є важливою частиною загального розвитку дитини. Це основа успішної подальшої навчальної діяльності в школі, спілкування з іншими людьми та розвитку незалежної, впевненої в собі особистості. Це значно додає мотивації всіляким навчальним заняттям дітей на шляху до грамотності.

Молодші школярі мусять вірити у важливість виконання різноманітних педагогічних вправ, творчий підхід до вирішення педагогічних завдань, у тому числі підготовчого характеру.

Перш ніж дитина навчиться читати та писати, спершу необхідно виробити та розвинути ключові навички, що забезпечать успіх здобуття грамоти: вміння говорити, розуміти, бачити, чути та писати.

Відповідно до предмету нашого дослідження концептуальні принципи реформування української шкільної освіти є фундаментальними, оскільки вони зосереджені на формуванні та розвитку таких загальних навичок, як: я думаю критично; творчо мислю (креативність); співпрацюю; ефективно спілкуюся; розвиваю мій власний емоційний інтелект;

здійснюю дослідження; організую мою діяльність; рефлексую; маю на увазі; вдумливо читаю »[22].

Основа навчання – його зміст, що визначає доречність методів та прийомів. Проте, на думку О. Савченко, «навчання розвиває учнів не лише з точки зору змісту, а й процедурно, тобто за способом його організації» [37]. Вчена виокремлює низку напрямків освітньої роботи та розвитку дитини: розвиток сприйняття, оволодіння всім спектром загальних навичок, накопичення індивідуального пошукового досвіду, розвиток уяви та літературної творчості, практика поєднання , проектування, перетворення [37].

Сучасна концепція грамотності, що об'єднує перспективний педагогічний досвід вітчизняної та зарубіжної науки та практики, орієнтована на інноваційні технології побудови освітнього процесу, що лежать в основі освітньої діяльності – формування та розвиток творчих навичок учнів початкових класів. Ми вважаємо, що потенціал навчання грамоти в цьому плані надзвичайно високий.

Метою навчання грамоти є побудова освітнього процесу за певними основними змістовими лініями державного освітнього стандарту загальної початкової освіти: мовною, мовленнєвою, соціокультурною.

Ця мета є досяжною за умови виконання таких завдань: розвиток мотивації учнів до навчання; розвиток, навчання та вдосконалення вмінь та навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності - аудіювання, говоріння, читання та письмо; загальнокультурний розвиток учнів, їх адаптація до життя в певному соціальному середовищі, громадянське, патріотичне, моральне, етичне та естетичне виховання; розвиток навчальної здатності учнів [24].

Варіативність є однією з характерних особливостей розвитку національної системи освіти на сучасному етапі, що знаходить своє втілення в розробленні та створенні альтернативних підручників, зокрема, посібників освітнього проекту «Інтелект України».

Також надзвичайно позитивним є визнання свободи вчителів у виборі технологій навчання, що стимулює творчі здібності педагогів, робить процес навчання та діяльність учнів на шляху до грамотності цікавим та бажаним, підвищує мотивацію учіння і, отже, цілком природньо забезпечує високий рівень рефлексії.

Спираючись на структуру творчих здібностей молодших школярів та специфіку цього виду грамоти, слід наголосити на системі освітньої діяльності, методах і прийомах, рекомендованих для підготовки вчителів на уроках навчання грамоти в початковій школі, з пріоритетом формування та розвитку творчих навичок учнів початкової школи в умовах імплементації концепції Нової української школи. Саме про це буде йти мова у другому розділі нашої дипломної роботи.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

2.1. Визначення вихідного рівня готовності студентів до формування творчих здібностей здобувачів початкової освіти

З точки зору функціональності під готовністю розуміють сукупність конкретних знань, необхідних для ефективного виконання певної діяльності, а також умінь та навичок, що формуються на цій основі для успішного залучення до цієї діяльності. Якщо звернути увагу на особистісний аспект, то з цієї точки зору готовність визначається як складна, інтегрована якість особистості, структура якої містить декілька компонентів (спонукальний, операційний, змістовий тощо) [19, с. 93].

Подібну інтерпретацію підтримує І. Габеркорн [6], яка трактує готовність викладачів до роботи над розвитком творчих здібностей підлітків як інтегративну властивість особистості вчителя, яка проявляється у формах діяльності та визначає здатність формувати творчі здібності учнів; досягати цієї мети, контролювати процесу її реалізації, здійснення самоконтролю за власними діями, прогнозування засобів та способів підвищення продуктивності в цьому напрямку.

У дослідженнях О. Пехоти, А. Старєвої готовність студентів розглядається через взаємозв'язок спонукального, операційного, змістового, інтеграційного компонентів [28, с. 84].

Характеристика готовності також передбачає наявність знань, особистісно-емоційного апарату, загальних логічних, когнітивних, дидактичних, а також організаторських та управлінських навичок [42, с. 22].

Для нас важливою є думка про те, що творча людина – це активна особистість. Отже, ми вбачаємо підготовку майбутніх фахівців початкової

освіти до формування творчих навичок учнів як поєднання таких компонентів: мотиваційного, діяльнісного та особистісного [20, с. 27].

У дипломній роботі ми дотримуємось визначення М. Лук'янчук: готовність майбутніх педагогів формувати творчі здібності здобувачів початкової освіти під час навчання грамоти – це інтегрована властивість, що об'єднує взаємопов'язані компоненти (ціннісно-спонукальний, змістовно-творчий, процесуально-рефлексивний, особистісно-комунікативний), і характеризує цілі, мотиви формування творчих здібностей учнів, володіння необхідним обсягом знань, умінь, навичок, фаховою компетентністю щодо формування творчих здібностей молодших школярів на уроках навчання грамоти [18].

Можливість формувати готовність студентів та здійснювати їх фахову підготовку забезпечується системою університетських стандартів – базовою основою, ґрунтуючись на якій, здійснюється оцінка якості здобуття вищої освіти.

Єдиний державний стандарт вищої освіти України (ступінь вищої освіти «бакалавр», спеціальність 013 Початкова освіта,) наголошує, що метою навчання є набуття студентами фахової компетентності у навчанні молодших школярів у галузях освіти, визначених ним, відповідно до академічного та професійного рівня кваліфікації.

У державному стандарті вищої освіти України для випускників зазначеного рівня та спеціальності йдеться про необхідність формувати у студентів коло інтегральних, загальних та професійних компетентностей.

В особливих умовах освітніх викликів Covid-19 ми приступили до організації та проведення констатувального етапу експерименту, щоб з'ясувати стан готовності майбутніх фахівців початкової освіти в контексті дослідження. Для цього спочатку нам треба було визначитися з критеріями, показниками та схарактеризувати рівні готовності.

Досліджуючи визначення дефініції "критерій", ми з'ясували різні його значення: міра, оцінка суджень, ознака надійності чи умови, набір ознак.

Здійснений аналіз наукової літератури дозволив зрозуміти поняття «критерій» як властивість, якість чи характеристику досліджуваного об'єкта. Критерії дають змогу робити висновки про стан та ступінь його розвитку. Показниками вважають кількісні та якісні особливості формування будь-якої якості, властивостей та характеристик обстежуваного об'єкта [25].

Критерії містять характеристики, які дозволять майбутнім учителям ідентифікувати наявність чи відсутність будь-якого аспекту вивченої готовності і за допомогою якої можна визначити рівень їхньої сформованості.

Встановлюючи критерії формування готовності студентів спеціальності «Початкова освіта» розвивати творчі здібності учнів під час навчання грамоти, ми спиралися на такі вимоги: критерії слід розкривати через сукупність показників, ступінь прояву яких дає змогу визначити вираженість кожного критерію. Критерії та їх показники також мають відображати динаміку досліджуваного явища у просторі та часі [25].

На основі досліджень М. Лук'янчук [18] ми дійшли висновку, що процес фахової підготовки студентів до розвитку творчих здібностей здобувачів початкової освіти може бути діагностовано на основі мотиваційного, змістового, творчо-діяльнісного та рефлексивного критеріїв (Додаток А).

Мета констатувального етапу експериментальної роботи – з'ясування сучасного стану готовності майбутніх учителів розвивати творчі навички здобувачів початкової освіти під час навчання читання та письма.

Завдання констатувального етапу експерименту:

1) вибір та адаптація засобів діагностики, необхідних для визначення відповідно до раніше описаних критеріїв та показників ступеня готовності майбутніх учителів початкових класів до розвитку творчих навичок учнів на уроках навчання грамоти;

2) з'ясування рівня досліджуваної готовності на основі дібраних діагностичних засобів;

3) використання методів математичної статистики для підбиття підсумків експерименту.

Щоб з'ясувати рівні досліджуваної готовності на констатувальному етапі експерименту, ми використали педагогічну діагностику.

Констатувальний експеримент проводився на базі педагогічного факультету Херсонського державного університету. До діагностики були залучені студенти 221 групи скороченого терміну (19 осіб) та 451 групи заочної форми навчання (18 осіб).

В експериментально-дослідній роботі з діагностики рівнів готовності майбутніх учителів розвивати творчі навички учнів початкових класів студенти брали участь в анкетуванні, тестуванні, опитуваннях, співбесідах; також нами аналізувалися продукти їх освітньої діяльності; після цього були використані методи зіставлення, порівняння, самоаналізу, статистичні методи.

Поєднання цих діагностичних методів дозволило визначити сучасний стан готовності здобувачів початкової вищої освіти розвивати творчі здібності учнів під час навчання грамоти.

Виявлення у студентів професійно-ціннісних мотивів навчання за методикою Т.Льїної «Мотивація навчання у ЗВО» [13, с. 269-271] (Додаток Б), за трьома шкалами, що налічують 50 тверджень:

шкалою «Здобуття знань», що засвідчує бажання студента здобути знання, його цікавість;

шкалою «Оволодіння професією», що відображає бажання оволодіти знаннями, необхідними для майбутнього фаху та розвинути професійно значимі якості особистості;

шкалою «Одержання диплома» - прагнення одержати диплом, формально засвоївши знання та за рахунок обхідних шляхів скласти заліки та іспити, –

дозволив з'ясувати рівень готовності студентів до розвитку творчих здібностей учнів початкових класів на уроках навчання грамоти за мотиваційним критерієм.

Аналіз результатів нашого опитування показує, що лише 44,6% респондентів чітко орієнтовані на здобуття знань. Ці студенти впевнені, що для того, щоб майбутній учитель працював ефективно, важливо однаково ретельно вивчати всі дисципліни з фаху.

Виявили бажання опанувати обрану професію 29,2% студентів. Більшість із них були орієнтовані на здобуття цього фаху ще до вступу до вишу, деякі студенти наслідували своїх батьків або власних учителів, яких вони дуже цінували в школі і на яких хочуть бути схожими.

26% студентів зазначили, що вступили до ЗВО лише отримати диплом.

Переважання мотивів на шкалах «Здобуття знань» та «Оволодіння професією» засвідчує адекватний вибір майбутньої професії студентом та його задоволення нею. Цей результат отримали 11 % респондентів.

Далі ми приступили до вивчення обізнаності майбутніх учителів про важливість розвитку творчих навичок молодших школярів у навчанні читання та письма. Для цього ми використали анкету для студентів, розроблену М. Ковальчуком [34] та адаптовану у відповідності до нашого дослідження (Додаток Б-3). Відповіді студентів, таким чином, дали нам змогу кількісно виміряти рівень мотивації майбутніх учителів до засвоєння творчих навичок молодших школярів під час читання та письма.

Для визначення ступеня прояву спрямованості майбутнього вчителя на формування творчих навичок в учнів початкової школи ми скористались «Тестом для визначення схильності вчителя до розвитку творчих навичок дітей», що складається з 18 запитань, кожне з яких передбачає одну з трьох можливих відповідей (тести з одним варіантом правильної відповіді). Для кожного питання студентам пропонувалося вибрати варіант, який найбільш повно чи правдиво відображав їх власну думку. Після цього ми обрахували бали відповідно до інструкції, поданій до тесту, а за одержаними результатами об'єднали опитаних за трьома рівнями: низьким, середнім та високим.

Студенти з високою (творчою) спрямованістю (19,8%) на розвиток творчих навичок в учнів початкової школи засвідчили значні потенційні можливості для самореалізації в цій діяльності. Потенційні педагоги, які зосереджуються на розвитку творчих навичок своїх учнів, можуть стимулювати та заохочувати їх творчу діяльність та підтримувати різні види творчої діяльності.

32,3% респондентів перебувають на середньому (продуктивному) рівні. Вони зосереджені на нашій проблемі, однак очевидна потреба в додаткових ресурсах та активнішій саморегуляції в інтелектуальній сфері.

Для таких студентів надзвичайно важливо вміти зосереджуватися на прийнятті правильних рішень щодо відбору об'єктів, що мають на меті творчий розвиток молодших школярів.

47,9% респондентів засвідчили, що орієнтація особистості майбутнього вчителя щодо формування творчих навичок дітей молодшого шкільного віку низька і що вони не хочуть працювати в цьому напрямку. Здобуті результати дозволили дійти висновку щодо наявності переважно низького рівня готовності майбутніх учителів до формування творчих навичок учнів початкових класів у процесі навчання грамоти.

Продовжуючи діагностику за мотиваційним критерієм, нам потрібно було з'ясувати наявність у студентів позитивної навчальної мотивації, щоб

здійснювати творчий розвиток учнів на уроках читання і письма. Нам у нагоді стала методика Н. Бадмаєвої [2], що була розроблена на основі опитувальника А.Ріна та В.Якуніна (Додаток Б-2). Основний метод діагностики – тестування.

Студентів просили оцінити мотиви навчальної діяльності, подані в тесті, на основі особистої важливості. Загалом тест запропонував оцінити 33 мотиви навчальної діяльності, які були розділені на 5 шкал: комунікативні, мотиви престижу, професійні мотиви, мотиви уникнення, мотиви творчої самореалізації, навчальні та соціальні мотиви. Щоб з'ясувати результат, треба було знайти середнє арифметичне за кожною шкалою.

На основі статистичної обробки даних тестування було виявлено 34% майбутніх фахівця початкової освіти, які перебувають на високому рівні досліджуваної якості. Середній рівень сформованості навчально-пізнавальних, соціальних, комунікативних і мотивів творчої самореалізації було зафіксовано у 36,5% респондентів. Відповідно, мотиви престижу та уникнення покарання були на низькому рівні (29,5%).

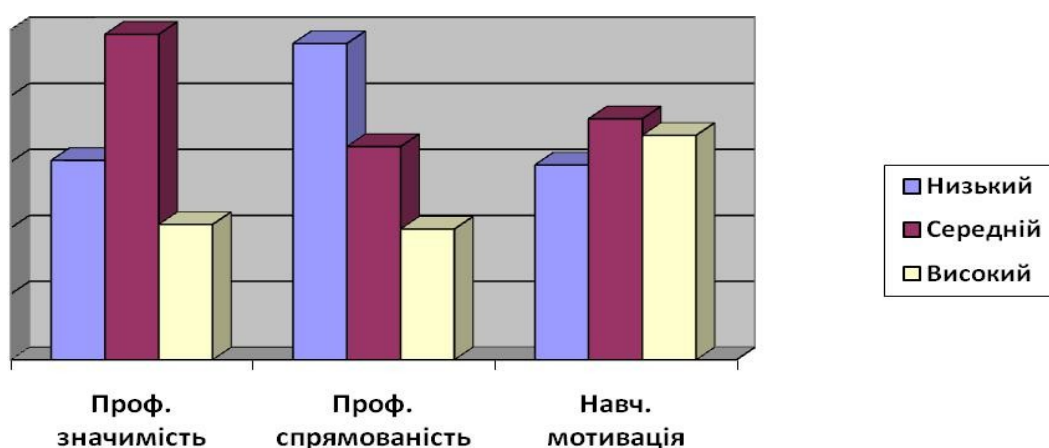

Рис. 2.1. Розподіл студентів за рівнями готовності до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти (за окремими видами мотивації)

Таким чином, використання індивідуальних показників, комплексна обробка отриманих даних діагностики дозволила визначити за мотиваційним критерієм загальний рівень готовності кожного респондента формувати творчі здібності молодших школярів у процесі читання та письма.

З метою визначення рівня готовності студентів на основі мотиваційного критерію оцінки, отримані за окремими показниками, були переведені в стандартні рейтинги: творчий (високий) рівень оцінювали у 2 бали, конструктивний (середній) - 1 бал, наявність репродуктивного (низького) - 0 балів. Сума розраховувалась індивідуально для кожного опитуваного. Якщо студент, за загальним показником мотиваційного критерію набрав 0-2 бали, це засвідчує репродуктивний (низький) рівень його готовності формувати творчі здібності учнів початкових класів під час навчання читання та письма. Конструктивний (середній) рівень відповідає загальному показнику 3 - 4 бали. Відповідно, володарі творчого (високого) рівня мали в результаті тестування набрати 5 - 6 балів.

Таким чином, у ході діагностики за мотиваційним критерієм було виявлено 39,2% студентів, які перебувають на конструктивному (середньому) рівні готовності до розвитку творчих навичок учнів початкових класів у процесі навчання грамоти. Водночас, однак, велика кількість респондентів не визнають важливості розвитку цієї готовності до подальшої професійної діяльності, що відображається на їх репродуктивному (низькому) рівні (36,1%). І лише невелика кількість майбутніх фахівців початкової освіти виявила творчу (високу) готовність формувати творчі здібності молодших школярів у навчанні читання та письма.

Отже, здебільшого низька мотивація майбутніх учителів до розвитку творчих навичок учнів початкових класів у процесі навчання грамоти, виявлена під час експериментальних досліджень, свідчить про необхідність педагогічної корекції.

Другим напрямком, який застосовувався для діагностики готовності майбутніх фахівців розвивати творчі навички учнів початкових класів у навчанні читання та письма, було визначення їх рівня готовності на основі змістового критерію.

У цій частині експериментально-дослідної роботи нами було проведене анкетування з елементами тестування з метою виявлення обізнаності майбутніх учителів із поняттям «творчі здібності», щодо здійснення заходів із їх розвитку творчих навичок учнів початкових класів. Для цього було використано «Анкету для опитування вчителів початкових класів» [18], адаптовану до нашого дослідження (**Додаток В**).

Ця анкета складається з 5 розділів, що містять висловлювання щодо позицій, які ми подали для роз'яснення. Перший та другий розділи містять висловлювання, що визначають: а) розуміння майбутнім вчителем поняття творчих навичок; та б) усвідомлення респондентом значення творчих навичок у розвитку особистості учня молодшого шкільного віку. У третій частині анкети респондент має визначити ознаки (компоненти) творчих здібностей, а в четвертій – зазначити, які методи розвитку творчих здібностей учнів початкової школи він знає, а також вказати на існуючі перешкоди їх здійснення. У кінці кожної частини анкети спеціально передбачили місце для студентів, щоб висловити власні думки та позиції.

Анкетування засвідчило, що 38,9% від загальної кількості опитаних студентів спеціальності «Початкова освіта» знають певні методи розвитку творчих навичок, але лише 27,1% готові використовувати їх спеціально для формування творчих навичок учнів початкової школи.

79% студентів, як засвідчила статистична обробка анкетування, вважають, що багата уява є основною ознакою творчих здібностей учнів. Респонденти вказали також і інші характеристики: самовираження, натхнення, мислення високого рівня, прийняття альтернативних рішень, здатність створювати щось якісно нове. Значно менший відсоток майбутніх фахівців початкової освіти вказували на такі компоненти

творчих навичок, як здатність аналізувати та оцінювати всі можливі варіанти з метою визначити найбільш успішні (24%), здатність визначати окремі особливості предметів та розміщувати їх відповідно до мети трансформації (27%), можливість отримувати інформацію з різних джерел для вдосконалення власних ідей та вирішення освітніх проблем (18%).

Результати опитування засвідчили, що не всі студенти спеціальності «Початкова освіта» приділяють велике значення ролі творчих навичок у навчанні учнів початкових класів, у формуванні їх особистості (54%).

Для того, щоб виявити в анкеті наявні методичні знання майбутніх фахівців початкової освіти, їм запропонували визначити методи, прийоми, діагностичні методики та способи організації освітньої діяльності, які можна використовувати для розвитку творчих навичок учнів початкової школи. Майбутні педагоги також повинні були зазначити перешкоди, що можуть виникнути під час виконання цієї роботи. Виявилось, що 26% усіх респондентів взагалі не можуть назвати жодної діагностики. 56% здобувачів початкової вищої освіти назвали лише 1 - 3 методики розвитку творчих навичок. Нечисленна кількість майбутніх фахівців початкової освіти дала задовільну відповідь.

Таким чином, результати проведеного анкетування виявили 54,2% респондентів, що демонструють репродуктивний рівень готовності розвивати творчі навички дітей молодшого шкільного віку. 45,8% студентів спеціальності «Початкова освіта» перебувають на конструктивному рівні готовності і, на жаль, не виявлено жодного з респондентів високого (творчого) рівня.

Рис. 2.2. Рівні готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти за змістовим критерієм (констатувальний етап)

Аналіз опитування показав, що 38,9% від загальної кількості опитаних студентів знайомі з певними методами розвитку творчих навичок, але лише 27,1% готові використовувати їх спеціально для розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку.

Загальні результати анкетування за змістовим критерієм щодо визначення готовності майбутніх фахівців початкової освіти розвивати творчі здібності учнів під час навчання читання та письма містить рис. 2.2.

Також метою констатувального етапу експерименту було з'ясування рівня знань студентів спеціальності «Початкова освіта» про сутність поняття «грамота», її види і розуміння важливості використання уроків читання і письма з метою розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку.

На цьому етапі ми скористалися анкетною-опитувальником, розроблену М. Ковальчуком, що була адаптована до теми нашого дослідження (Додаток Б).

Анкета містить питання для визначення теоретичного рівня знань про поняття "грамота", "навчання грамоти" та знання методів, засобів та

прийомів здійснення цього процесу для розвитку творчих навичок здобувачів початкової освіти.

За результатами анкетування було здійснено розподіл майбутніх фахівців початкової освіти на рівні досліджуваної готовності: 58,7% студентів перебували на репродуктивному (низькому) рівні; 41,3% респондентів на конструктивному (середньому) і, на жаль, не виявлено жодного студента, хто б засвідчив наявність творчого (високого) рівня.

Отримані результати засвідчили, що теоретична основа готовності майбутніх учителів розвивати творчі навички у дітей молодшого шкільного віку під час навчання грамоти не має належного рівня.

З метою діагностики досліджуваної готовності майбутніх фахівців початкової освіти за творчо-діяльнісним критерієм в експериментальній роботі стосовно з'ясування рівнів готовності студентів спеціальності «Початкова освіта» розвивати творчі навички молодших школярів під час навчання читання та письма нами було використано такі методи як анкетування, тестування, аналізу студентської освітньої діяльності.

Ми оцінили здатність здобувачів початкової вищої освіти до розвитку творчих навичок учнів молодшого шкільного віку у процесі навчання грамоти, і дійшли висновку, що на репродуктивному (низькому) рівні перебуває 61,8% респондентів від загальної кількості; на конструктивному (середньому) – 33%, а на творчому (високому) – 5,2% опитаних.

Важливою для нас була також оцінка та самооцінка творчої діяльності. Отже, четвертий напрям діагностики готовності студентів спеціальності «Початкова освіта» розвивати творчі здібності учнів молодшого шкільного віку – це діагностування рівнів досліджуваної на основі рефлексивного критерію. Показники цього критерію передбачають здатність оцінювати та аналізувати власну діяльність, бажання саморозвитку.

Методика «Діагностика рефлексії», розроблена А.Карповим (Додаток В-6) [21], була використана нами з метою отримання даних за першим показником. Високі бали відповідають високому рівню рефлексивної здатності, що вказує на те, що студент значною мірою схильний аналізувати власну діяльність та дії інших, щоб міркувати про наслідки. Йому властиво розглядати свою діяльність до найдрібніших деталей, ретельно планувати та прогнозувати результат, враховуючи всі можливі наслідки. Майбутні вчителі з високим ступенем рефлексії можуть легко зрозуміти іншого, поставити себе на його місце, передбачити його поведінку та зрозуміти, що вони думають про себе.

Отримані низькі результати свідчать про низьку рефлексивну здатність. Респонденти низького рівня рідше замислюються про причини та наслідки власних дій та вчинків, а також поведінки інших. Студенти не планують своєї діяльності, діють імпульсивно, щоб приймати рішення, обмежуються невеликою кількістю деталей. Вони часто зазнають труднощів у спілкуванні з іншими, оскільки не завжди можуть точно зрозуміти іншу людину, щоб передбачити її реакцію.

«Методика вивчення здатності вчителя до саморозвитку» (Додаток В-5) була використана нами для з'ясування зазначеної раніше якості.

Як засвідчили результати опитування, 28,1% студентів спеціальності «Початкова освіта» виявили високий рівень здатності до саморозвитку, 51,4% перебувають на середньому, а 20,5% – на низькому рівні.

Таким чином, ми узагальнили результати за допомогою двох показників та отримали дані за рефлексивним критерієм про готовність майбутніх педагогів розвивати творчі навички учнів початкових класів у процесі навчання грамоти. На конструктивному (середньому) рівні перебувало 48,6% студентів, 11,8% – на творчому (високому) та 39,6% – на репродуктивному (низькому).

Дослідження загальної готовності студентів спеціальності «Початкова освіта» розвивати творчі здібності молодших школярів під час

навчання грамоти здійснювалося за допомогою визначення середнього арифметичного результатів окремих критеріїв: мотиваційного, змістовного, творчого та рефлексивного. Результати, отримані за допомогою методів математичної статистики, містить на рис. 2.3.

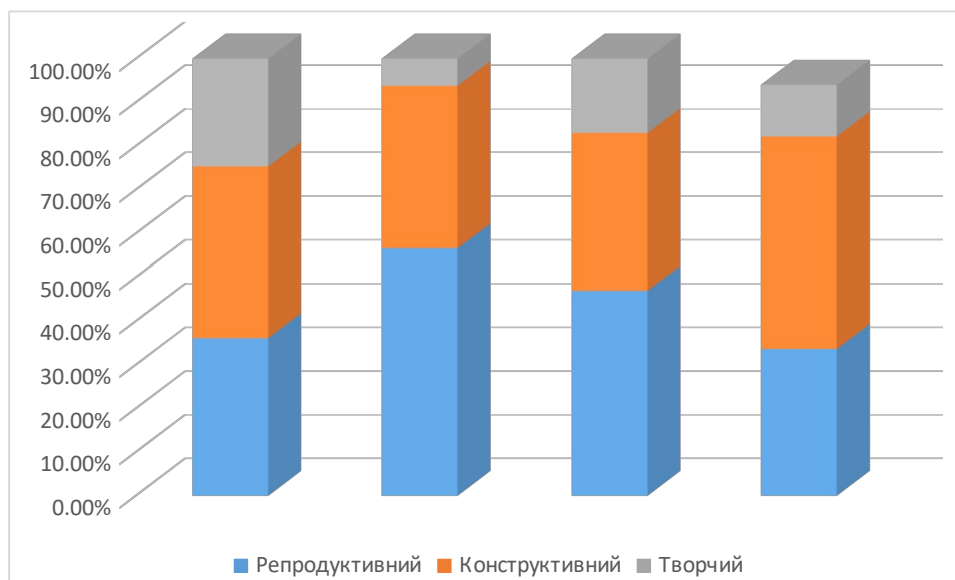

Рис.2.3. Зведені дані про рівні готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти (констатувальний етап)

Отже, на основі результатів констатувального етапу науково-дослідної роботи ми дійшли висновку, що переважна більшість студентів не володіє достатньою здатністю до розвитку творчих здібностей здобувачів початкової освіти під час навчання грамоти, оскільки перебувають на конструктивному та репродуктивному рівні досліджуваної готовності. Частка студентів з високою готовністю є значно нижчою. Це засвідчує, що така ситуація потребує проведення спеціальної освітньої роботи, зокрема розроблення і впровадження педагогічних умов, що сприяли б підвищенню рівня описаної вище готовності майбутніх фахівців початкової освіти.

2.2. Педагогічні умови формування готовності студентів спеціальності «Початкова освіта» до розвитку творчих здібностей молодших школярів під час навчання грамоти

У науковій літературі педагогічні умови визначають як низку заходів, що дозволяють досягти освітніх цілей та викладати ефективніше [40, с. 113].

Беручи до уваги структуру творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку, специфіку нашого дослідження, ми виокремили такі педагогічні умови готовності майбутніх педагогів до формування творчих навичок здобувачів початкової освіти:

- формування мотивації майбутніх фахівців початкової освіти до розвитку творчих здібностей молодших школярів;
- підвищення ефективності освітнього процесу з метою формування творчих здібностей здобувачів початкової освіти;
- упровадження інформаційно-комунікаційних технологій із метою активізації пізнавальної діяльності студентів;
- створення рефлексивного освітнього середовища;
- засвоєння студентами комунікативних стратегій для досягнення ефективності в педагогічній діяльності.

Схарактеризуємо описані вище педагогічні умови.

Перша умова – формування мотивації майбутніх фахівців початкової освіти до розвитку творчих здібностей молодших школярів – актуалізує потребу формування у студентів бажання вчитися, позитивної мотивації, ціннісних орієнтацій на оволодіння творчою професійною діяльністю, спрямованою на розвиток творчих навичок як учнів початкової школи, так і власних.

Реалізувати зазначену вище умову можливо, коли майбутні вчителі у межах професійної підготовки перебувають на різного роду практиках (навчальних, виробничих, асистентських), де вони мають змогу вдосконалити та адаптувати знання та вміння, набуті в процесі навчання, визначити наявність (або відсутність) інтересу до обраної сфери діяльності, розкрити свій творчий потенціал та виявити готовність до педагогічної діяльності.

Приклад творчого вчителя, який має різноманітні знання та намагається передати свій досвід іншим, також допомагає формувати творчі здібності та мотивацію студентів.

Як стверджує І. Ребро [35], на формування мотивації впливає наявність таких факторів: дидактичних умов (стимулювальних завдань, формування гіпотез, побудова логіки дії, пошук різних методів і способів дії, розроблення плану дій, аналіз та коригування дій та контроль за їх здійсненням, вибір найбільш раціональних методів і способів дій, проведення заходів, здатність аналізувати вжиті заходи); методичних (організації диференційованих завдань, індивідуальної групової діяльності, пошукових досліджень та експериментальної діяльності); особистісних (здатності аргументувати свою позицію щодо діяльності, активності, творчості в будь-якій ситуації освітнього процесу для самореалізації, необхідності самостійної діяльності, свободи вибору цілей і способів їх реалізації, наявності зовнішніх та внутрішніх мотивів для самореалізації).

Вирішення цих проблем досягається шляхом організації позааудиторної роботи зі студентами, насамперед, через систему заходів, на яких майбутні фахівці початкової освіти матимуть змогу не лише навчитися їх організовувати, а й проявити під час своєї організації та проведення свою творчість. Наприклад, це можуть бути тренінги з розвитку творчості студентів спеціальності «Початкова освіта».

Також результативним є організація квазі-професійної діяльності (уявної ситуації проведення уроків, де були б використані форми і методи навчання, що застосовують у початкових класах у процесі навчання грамоти з метою розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку).

Для реалізації когнітивного компоненту готовності найбільш сприятливими є навчальні дисципліни, що забезпечують теоретичну та практичну підготовку студентів спеціальності «Початкова освіта» щодо розвитку творчих навичок молодших школярів: «Психологія», «Психологія

загальна і вікова», «Психологія педагогічна», «Основи психодіагностики», «Педагогіка», «Загальні основи педагогіки (Вступ до спеціальності, Основи педагогіки)», «Історія педагогіки», «Дидактика», «Теорія та методика виховання (Теорія та методика виховання, Організація і управління у початковій школі)», «Педагогічна майстерність (Педагогічна майстерність, Педагогічні технології в початковій школі)», «Методика навчання освітньої галузі «Мови і літератури», «Методика навчання української мови», «Каліграфія».

Ці освітні компоненти забезпечують успішність професійної діяльності та мотивацію до розвитку власної творчості та розвитку творчих навичок у здобувачів початкової освіти.

Другою педагогічною умовою є підвищення ефективності освітнього процесу з метою формування творчих здібностей здобувачів початкової освіти; упровадження інформаційно-комунікаційних технологій із метою активізації пізнавальної діяльності студентів.

Щоб реалізувати цю умову, слід здійснити науково-методичне забезпечення освітнього процесу, тобто забезпечити здобуття студентами спеціальності «Початкова освіта» системи знань та методів діяльності для формування творчих навичок молодших школярів. Суголосною із цим є думка І. Габеркон [6] щодо необхідності збагатити зміст психолого-педагогічних освітніх компонент новими елементами навчальної інформації: що таке творча діяльність та її закономірності, творчі здібності та методами виховання дітей, специфіка організації освітнього процесу щодо розвитку дитячої творчості.

Таким чином можна буде досягти методичної компетентності – здатності ефективно діяти та вирішувати стандартні та проблемні методичні задачі щодо навчання школярів в освітніх лініях, які визначені Державним стандартом загальної початкової освіти. Ця компетенція засвідчує спроможність майбутнього фахівця проводити уроки в різних навчальних комплектах, що виражається у наявності системи дидактичних

знань та навичок в окремих розділах та темах курсу, індивідуальному навчанні та рівнях досвіду, а також їх емоційному та ціннісному ставленні до діяльності. навчити учнів певному предмету.

Однією зі складових методологічної компетентності є технологічна. Технологічною компетентністю володіють здобувачі початкової вищої освіти, що здатні упроваджувати сучасні освітні технології, інноваційні підходи та передовий педагогічний досвід у викладанні конкретних тем певної освітньої галузі / предмету в початковій школі. Отже, впровадження в освітній процес засобів та технологій ІКТ є дуже актуальним.

ІКТ-технології сприяють розвитку мотивації до навчання, активізують пізнавальну діяльність майбутніх фахівців початкової освіти, дають змогу проявити свою творчість у підготовці до уроків та під час дистанційного навчання (наприклад, на платформі Moodle).

Активне використання Інтернет-ресурсів та мультимедійних програм дає студентам швидкий доступ до широкого спектру навчальних матеріалів, підвищує їх мотивацію до навчання та, таким чином, сприяє ефективній підготовці до розвитку творчих здібностей учнів початкових класів.

Третя умова – створення рефлексивного освітнього середовища.

На думку Т. Гури, рефлексивне середовище забезпечує вільний, усвідомлений вибір перспектив щодо цінностей, форм та засобів для самореалізації та саморозвитку, передбачає можливість створення індивідуальної траєкторії творчого розвитку для кожного студента спеціальності «Початкова освіта» і уможлиблює перенесення індивідуального способу професійного буття з навчальної аудиторії у реальну практичну професійну діяльність [10].

Тут важливе місце належить викладачеві – системоутворювальному компоненту, здатному до ефективної рефлексії, відкритому всьому новому, іншим та собі, перш за все.

Саме з цієї причини однією із загальних компетенцій Державного стандарту підготовки бакалаврів спеціальності 013 «Початкова освіта» є рефлексивна. Студент, який володіє рефлексивною компетентністю, здатний до ефективного і доречного здійснення рефлексивних процесів, що сприятиме розвитку та саморозвитку молодших школярів, здійсненню творчого підходу до організації освітнього процесу в початковій школі; здатний оцінити результати педагогічного впливу та забезпечити якість розвитку, навчання та виховання учнів початкових класів; здатний до педагогічної рефлексії [22].

Портфоліо – це один із засобів, який дозволяє здійснювати аналіз власних станів та дій учнів у різних ситуаціях освітнього процесу початкової школи, оцінку власної освітньої та професійної діяльності, бачити недоліки та своєчасно їх усувати.

Таким чином, забезпечення рефлексивного середовища сприятиме підвищенню якості підготовки майбутніх учителів початкових класів та розвитку творчих здібностей учнів.

Четверта умова – засвоєння студентами комунікативних стратегій для досягнення ефективності в педагогічній діяльності.

Виокремлення цієї умови викликане потребою розвитку професійно-комунікативних навичок у майбутніх учителів початкової школи. Державний стандарт підготовки бакалаврів 013 "Початкова освіта" наголошує, що професійно-комунікативною компетентністю володіє студент, який здатен до актуалізації та застосування комунікативних знань, умінь, навичок, настанов, стратегій та тактик комунікативної поведінки, має досвід комунікативної діяльності, а також демонструє наявність індивідуальних психологічних якостей, що забезпечують успішність здійснення педагогічної комунікативної діяльності в умовах початкової школи зі здобувачами початкової освіти, їх батьками та колегами [22].

Реалізація цієї умови передбачає здобуття індивідуального досвіду у побудові логічних та послідовних висловлювань власних думок та їх обґрунтування під час спілкування та пояснення навчального матеріалу.

Імплементація цієї умови дає змогу спрямовувати майбутніх фахівців початкової освіти до цілеспрямованої та контрольованої поведінки у спілкуванні, якої слід дотримуватися під час спілкування між собою та з молодшими школярами. З метою вдосконалення практичних навичок спілкування студентів доречно використовувати професійні ситуації, які вони перенесли в реальні умови педагогічної діяльності в межах теоретичної підготовки. Наприклад "Спілкування з родиною учня", "Вирішення конфліктів", "Ситуація в класі" та інші. Робота з ситуаціями спілкування сприяє активному залученню майбутніх учителів початкових класів до спільних проблемних дискусій, різноманітних презентацій, дискусій, навчальних курсів та зустрічей із викладачами та практиками. Реалізація цієї умови спрямована на формування позитивного ставлення до процесу професійної взаємодії, комунікативного самовдосконалення, налагодження професійного спілкування та оцінки професійних результатів.

2.3. Методичні рекомендації щодо підготовки майбутніх фахівців у контексті дослідження

З метою науково-методичного забезпечення освітнього процесу системою знань та методів діяльності для розвитку творчих навичок дітей молодшого шкільного віку в умовах закладу вищої освіти доречно використовувати традиційні лекції (вступну; тематичну; заключну, консультативну лекції); нетрадиційні (багатоцільову, проблемну, брейнстормінг, лекцію із заздалегідь спланованими помилками; лекцію-візуалізацію; інтерактивну лекцію; лекцію-конференцію тощо), навчальні екскурсії до кращих шкіл із відвідуванням майстер-класів висококваліфікованих учителів-новаторів; практичних та лабораторних

занять, педагогічної практики для контролю набутих знань та вмінь майбутніх учителів початкових класів.

На лекціях із основних предметів (педагогіки, методики викладання предметів у початковій школі) вводити теми про сутність та значення творчості в молодшому шкільному віці. Лекція не тільки дає змогу формувати знання, але також є мотиваційним компонентом та загальноорієнтованим етапом оволодіння науковими знаннями та засобом заохочення студентів до роботи в студентських наукових об'єднаннях.

На розвиток професійних умінь та навичок, якими має володіти вчитель початкових класів у формуванні творчих навичок дітей, впливають практичні та лабораторні заняття. Готуючись до них, студент мусить не лише прочитати розклад та підготувати відповідь на кожне запитання, а й виконати низку практичних завдань. Форми роботи на практичних заняттях: перевірка якості знань із теоретичного матеріалу (усне або письмове опитування, колоквіуми, контрольні роботи); рольова гра; спостереження та аналіз уроків та окремих фрагментів; конференції; дискусії; експертна перевірка студентських робіт; складання конспектів уроків різних типів для різних класів початкової школи; добір наочних посібників, дидактичного матеріалу; моделювання освітньої ситуації в аудиторії; захист проекту; виготовлення презентації; обговорення наукових статей за темою; аналіз дидактичного матеріалу підручників для початкових класів; аналіз конспектів, фрагментів уроків; самоаналіз уроку; складання творчих завдань та вправ; огляд доповідей, виступів, тез тощо; підготовка анкет до співбесід та опитувальників для вчителів та учнів тощо.

Серед методів – евристичні, дискусії, методи створення проблемних ситуацій, тренінги, методи проблемного навчання, інтерактивні методи, методи проектів, методи творчих завдань, дидактичні ігри та рольові ігри, методи диференційованих контрольних робіт тощо.

Більшість практиків вважають дискусію надзвичайно актуальною через те, що вона забезпечує широке обговорення суперечливої теми для з'ясування різних точок зору.

Серед прийомів ведення дискусії виокремлюють рольову гру; опис конкретного випадку реальної проблеми; демонстрацію відеоматеріалів; використання останніх новин; театралізацію (моделювання проблемної ситуації); звукозапис; постановку запитань.

Викладач обирає тему для обговорення, що цікава та неоднозначна для всіх присутніх; добирає активних та здібних студентів, здатних переконливо викласти власну думку перед аудиторією; відводити для дискусії не більше половини тривалості заняття; спонукати учнів до обговорення резолюції [14, с. 223].

Під час дискусійного процесу всі студенти мають змогу ставити питання, відповідати на запитання учасників дискусії, обмірковувати та записувати аргументи й, нарешті, узагальнювати їх.

Розвинуті у студентів навички обговорення дозволяють вміло застосовувати цей метод під час роботи з учнями початкової школи. Нарешті, обговорення проблеми робить молодших школярів активними учасниками освітнього процесу. Однак дискусія – це не просто цікава розмова чи можливість виступу, це важливий інструмент навчання: отримання інформації, вирішення суперечок, розвиток навичок, перевірка ідей тощо. Характером дискусії керує вчитель, який готовий втрутитися у цілеспрямовані дискусії та поставити ключові питання, щоб направити учнів у певному напрямку та доручити творчо вирішити проблему.

Дидактичні і рольові ігри – це своєрідна робота для творчого прояву та самовираження під час виконання ролей на основі вивченого матеріалу, що забезпечують розроблення оптимальних рішень.

Наведемо приклади ситуативної рольової гри на парі з майбутніми вчителями: «Сварка між дітьми», «Поради батькам», «Ми загубились», «Вибачте, як дістатися до ...».

Сюжетно-рольова гра: кожен студент самостійно готує вдома певну ситуацію, яку потім обіграє на парі. Якщо його роль потрібно узгодити з іншими учасниками гри, студенти працюють парами, у групах та підгрупах.

Вчителі початкових класів, які використовують комп'ютерні технології, розширюють можливості освітнього процесу завдяки використанню мультимедійних технологій, зокрема презентацій.

Презентації в програмі Power Point дозволяють зробити уроки цікавими та захоплюючими та розвинути творчі здібності студентів та учнів. Подібно до того, як викладач може підготувати цікавий матеріал за темою, студенти можуть регулярно супроводжувати монолог презентацією із зображеннями, ключовими словами та запитаннями для ровесників.

Атмосфера постійної творчості, потреби в знаннях, інтенсивного колективного виконання завдань сприяють вихованню у студентів високого рівня культури спілкування, викликають свідому активність, бажання проникнути в суть речей, а саме ці характеристики вкрай необхідні сучасним спеціалістам. Спільна творча діяльність викладачів та студентів є найефективнішим методом, перевіреним на практиці, для розвитку потенційних навичок, формування характеру дослідника, художника; формування ініціативи, відповідальності, працьовитості, потреб та здібностей для постійної самоосвіти в майбутньому [27, с. 213].

Ціннісно-мотиваційний компонент цієї готовності розвивається шляхом формування особистої професійної свідомості та мотивації майбутніх учителів початкових класів формувати творчі здібності молодших школярів.

З метою мотивації майбутніх фахівців початкової освіти та підготовки їх до формування творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку в процесі навчання грамоти доречно використовувати: інноваційні технології у викладанні предмета; упроваджувати спільне навчання, що дає студентам можливість працювати разом зі своїми

ровесниками для досягнення спільних цілей, дозволяє кожному усвідомити свою природну волю до спілкування та допомагає студентам досягти кращих результатів в оволодінні компетентностями; різні варіанти групової роботи: діалог, синтез думок, публічний проект, пошук інформації тощо; упроваджувати інтерактивні методи навчання, а саме: дискусії, освітні проекти, методи та прийоми для формування творчих навичок учнів на уроці та в дозвіллевій діяльності, роботу з розвитку теоретичного мислення студентів; створювати особливі умови (проблемні ситуації), певні «перешкоди», «пастки» у викладанні навчальних дисциплін. Щоб їх подолати, майбутнім учителям потрібно провести дослідження, розробити проект тощо. Таким чином вони цікавляться проблемою, відбувається активізація їх пізнавальної та розумової діяльності.

Цьому особливо сприяє самостійна робота студентів. Так, здобуваючи знання у межах вивчення освітнього компоненту "Педагогіка" в нагоді стануть творчі завдання щодо презентації основних ідей видатних педагогів шляхом методу олюднення понять, придумування кросвордів, створення мультимедійних презентацій, використання відомих шоу-програм як форм для проведення інтерактивних практичних занять.

Під час вивчення освітнього компоненту «Педагогічна майстерність» студентам можна запропонувати написати есе, доповідь, статтю, де викласти своє бачення призначення педагога, можливостей самоосвіти та саморозвитку для здобуття фахової майстерності; розробити модель творчого вчителя, його шляху до успіху; здійснити аналіз діагностики основних показників професійної схильності до педагогічної діяльності (за наявності показників, динаміку яких потрібно вдосконалити, щоб окреслити роботу, необхідну для її вдосконалення; з урахуванням цих моментів розробити систему заходів для успішності в майбутній професії).

Виконуючи ці завдання, студенти готуються до подальшого вивчення фахових дисциплін; забезпечуються їх професійна орієнтація, мотивація до творчої педагогічної діяльності, її розуміння, засвоєння суті.

Змістовно-креативний компонент готовності забезпечується через науково-методичне забезпечення освітнього процесу, де студенти здобувають знання та оволодівають методами діяльності для формування творчих здібностей молодших школярів. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій викликає активізацію пізнавальної діяльності студентів.

Тому при вивченні грамоти використовуються різні типи рольових ігор. Викладачеві набагато простіше проводити ділову гру (імітацію) імпровізаційно. Моделювання – це ситуація, коли студенти виконують ролі, звичні для їхнього реального життя. Натомість вони можуть грати ролі, які їм не властиві (наприклад, директор, міністр освіти) [9]. Імітаційна гра не вимагає попередньої підготовки студентів.

Гра «Інтерв'ю» є доречною в опануванні студентами публіцистичним стилем мовлення, адже вчитель має бути готовим виступати перед громадськістю, спілкуватися з колегами та журналістами. Студенти об'єднуються у пари, де один – журналіст, а інший – працівник освітнього закладу (директор школи, професор, міністр освіти). Журналіст має завдання підготувати матеріали до ефіру. Кожна підгрупа протягом 5-7 хвилин готується презентувати матеріал. Потім підводять підсумки, оцінюють роботу.

Під час засвоєння освітнього компоненту «Основи культури і техніки мовлення» доречним є використання сюжетно-рольових ігор, наприклад, осудження лихослів'я. Судовий процес можна вибудувати за всіма правилами юриспруденції і довести недопустимість використання нецензурної лексики у спілкуванні. Студенти матимуть змогу висловити своє ставлення до вживання образливих слів у повсякденному житті, професійному спілкуванні.

Інтерактивність, гнучкість мультимедійних засобів навчання, їх здатність поєднувати різні типи навчальної інформації сприяють розвитку мотивації, пізнавального інтересу майбутніх учителів початкових класів, дозволяють урахувати індивідуальні особливості студентів та їх особистісний рівень сприйняття матеріалу.

До інтерактивних методів навчання належать презентації, евристичні бесіди, рольові ігри, дискусії, конкурси з практичними завданнями та їх подальше обговорення, проєкти, творчі заходи та використання мультимедійних комп'ютерних програм. Їх використання спонукає викладачів та здобувачів ступенів вищої освіти «бакалавр» спеціальності «Початкова освіта» проявляти творчі навички, розвивати своє мислення та мовлення [27].

Зокрема, прояв креативності майбутніх учителів початкових класів та розвиток їхніх комунікативних навичок відбувається під час вивчення методик викладання шкільних предметів. Ці дисципліни спрямовані на розвиток професійних творчих навичок майбутніх учителів. Тому під час вивчення фахової методики слід обирати професійно орієнтовані завдання, які дають змогу студентам продемонструвати свої творчі здібності та вирішувати проблеми. Наприклад, під час аналізу конспекта або відеофрагмента уроку студентові пропонується доповнити його методами та прийомами, спрямованими на формування творчих здібностей молодших школярів, а також запропонувати творчий початок чи кінець класичного уроку.

На практичних заняттях із фахових методик ефективним є мікрОВикладання, демонстрація виховних заходів, підготовка до яких передбачає можливість розвитку творчих навичок, самостійний добір та виготовлення роздаткового матеріалу, наочних посібників, музики, інформації, творчих завдань та багато іншого.

Особлива увага приділяється завданням, які можна використовувати під час роботи з учнями початкової школи. Наприклад, гра в асоціації (які

асоціації виникають у зв'язку із зображенням, фрагментом мелодії тощо); скласти казку за малюнком; скласти з непов'язаних слів розповідь; придумайте іншу кінцівку до твору чи фільму, пояснити дії героїв; скласти сторітелінг тощо.

З метою розвитку комунікативних та творчих здібностей використовують такі форми як робота творчих майстерень (написання віршів, казок, оповідань); театралізація; види творів на основі неповного тексту (придумування кінцівки за поданим початком, прогнозування розгортання подій, відтворення пропущених епізодів, написання творів із поданим початком і кінцівкою тощо); творчі тексти; власні проєкти; комп'ютерні презентації тощо.

Навчальна та виробничі педагогічні практики є сприятливими для реалізації комунікативного компонента формування готовності майбутніх фахівців початкової освіти до розвитку творчих навичок учнів. Так, наприклад, програмою практики може бути передбачено проведення нестандартних уроків (уроків-подорожей, уроків-ігор, сюжетних уроків тощо) та творчих виховних заходів. Під час практики студенти мають вирішувати різні освітні ситуації, прогнозувати хід навчально-виховного процесу, взаємодіяти з іншими учасниками та знаходити оптимальні способи взаємодії.

Рефлексивний компонент готовності реалізується у процесі створення рефлексивного середовища у процесі проходження студентами виробничої педагогічної практики. Для цього зі здобувачами початкової вищої освіти проводяться спеціальні тренінги, де на етапі підбиття підсумків широко застосовується рефлексія.

Виробнича практика сприяє розвитку рефлексивних навичок майбутніх учителів початкових класів. Під час стажування розвиваються не лише професійні навички, але студенти також усвідомлюють власний вибір та розуміють власні здібності до обраної професії.

Для організації процесів колективного обговорення професійних проблем корисний метод рефлексивного коктейлювання. Це метод, де передбачено створення змішаних («коктейльних») груп, які після накопичення змістовно-інноваційного матеріалу працюють у мікрогрупах, учасники яких вже працювали над певною темою чи проблемою. Цей тип роботи дає змогу обміну інформацією про зміст розробок у тематичних групах з метою формування цілісного уявлення про тему та визначення ефективності групової роботи в процесі діяльності.

Розвитку рефлексивних навичок майбутніх учителів сприяє залучення їх до аналітичної діяльності з оцінки на основі пошуку. Наприклад, метод вирішення педагогічних проблем, в основі яких лежать ціннісні конфлікти, конфліктні ситуації. Головне в їх вирішенні – не оновлення конкретних цінностей, що лягли в основу їх власних дій, а виявлення причин, факторів, що вплинули на вибір. Такий аналіз дозволяє порівняти власне бачення та чіткіше зрозуміти проблему з опорою на інші точки зору, розширити уявлення, з'ясувати інші варіанти рішення та здійснити рефлексивний аналіз.

Таким чином, на розвиток рефлексії впливають різні методи та прийоми, систематично використовуючи їх, викладач забезпечує особистісне та професійне зростання майбутнього фахівця та розвиток його особистісного потенціалу.

Реалізації педагогічної умови – засвоєння студентами комунікативних стратегій для досягнення ефективності в педагогічній діяльності – сприятиме, на нашу думку, у ведення до навчального плану вибіркового освітнього компонента «Формування творчих здібностей учнів під час навчання грамоти», структуру якого подано у додатку Д.

Це значно доповнить освіту студента та дасть змогу підготувати кваліфікованого спеціаліста до закінчення університету. Зміст пропонованого освітнього компонента (далі – ОК), який можна швидко доповнювати та оновлювати, дає змогу своєчасно знайомити майбутніх

фахівців із останніми досягненнями науки та практики, щоб поглибити та розширити їхні професійні знання та вміння. Завдяки інтегрованій структурі змісту вибіркового ОК можна встановити міждисциплінарні зв'язки та досягти наступності у підготовці фахівців початкових класів. Доцільно ввести цей ОК у 4-му семестрі, після того, як студенти засвоїли дидактику та педагогічні технології в початковій школі, дисципліни загальної педагогіки, психології, освітніх інформаційно-комунікаційних технологій та коли відбувається перехід до вивчення фахових методик. Вивчення ОК передбачає засвоєння студентами механізмів творчості, структури творчих здібностей, їх показників та практичних шляхів реалізації у процесі навчання грамоти першокласників.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі міститься теоретико-методичне обґрунтування методики підготовки майбутніх учителів до формування творчих навичок у дітей молодшого шкільного віку під час навчання грамоти.

1. Аналіз науково-методичної літератури з теми дослідження дозволив з'ясувати сутність основних дефініцій.

Здібностями особистості називають внутрішні характеристики людини, її індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої, впливають на успішність певної діяльності.

Творчими здібностями називають такі якості та риси особистості, що виявляються у синтезі мотиваційних, інтелектуальних, організаційних та комунікативних аспектів творчої діяльності, від чого залежать рівень та можливість їх успіху.

Аналіз наукової літератури допоміг визначити основні характеристики творчих здібностей, включаючи ініціативність, самостійність, здатність долати інерцію, почуття нового та пізнання, доцільність, широту асоціацій, спостережливість, розвиток пам'яті, творче мислення, внутрішнє мислення, внутрішню творчу діяльність, нетрадиційний особистий світогляд, багата фантазія та інтуїція.

Читання, письмо, говоріння, аудіювання – основні елементи оволодіння мовленнєвою грамотою в початковій освіті. На практиці ці види навчальної діяльності – основні для учнів початкових класів.

У дипломній роботі, спираючись на визначення М. Лук'янчук, готовність майбутніх педагогів формувати творчі здібності здобувачів початкової освіти під час навчання грамоти розуміємо як інтегровану властивість, що об'єднує взаємопов'язані компоненти (ціннісно-спонукальний, змістовно-творчий, процесуально-рефлексивний, особистісно-комунікативний), і характеризує цілі, мотиви формування творчих здібностей учнів, володіння необхідним обсягом знань, умінь,

навичок, фаховою компетентністю щодо формування творчих здібностей молодших школярів на уроках навчання грамоти.

Зроблено висновок, що розвиток творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку буде успішним, якщо дотримуватись компетентнісного, діяльнісного та особистісного підходів в освітній діяльності.

2. Визначення стану проблеми підготовки майбутніх фахівців початкової освіти до формування творчих навичок дітей молодшого шкільного віку під час навчання грамоти відповідно до концепції НУШ здійснювалося на основі мотиваційного, змістового, творчо-діяльнісного та рефлексивного критеріїв, до яких були дібрані відповідні показники та схарактеризовано рівні (високий, середній, низький), подані у додатку А. Результати діагностики засвідчили потребу оптимізації освітнього процесу в контексті дослідження.

3. Тому нами було здійснено обґрунтування педагогічних умов підготовки студентів до розвитку творчих навичок здобувачів початкової освіти під час навчання читання та письма, серед яких: формування мотивації майбутніх фахівців початкової освіти до розвитку творчих здібностей молодших школярів; підвищення ефективності освітнього процесу з метою формування творчих здібностей здобувачів початкової освіти; упровадження інформаційно-комунікаційних технологій із метою активізації пізнавальної діяльності студентів; створення рефлексивного освітнього середовища; засвоєння студентами комунікативних стратегій для досягнення ефективності в педагогічній діяльності.

4. Також ми розробили методичні рекомендації щодо підготовки студентів до розвитку творчих здібностей учнів початкових класів на уроках навчання грамоти, обґрунтувавши різні форми, методи та прийоми навчання, а також необхідність уведення в освітній процес ЗВО вибіркового освітнього компоненту «Формування творчих здібностей учнів під час навчання грамоти», структуру якого подано в додатку Д.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агаркова Н. Г. Основы формирования графического навыка у младших школьников. Начальная школа. 1999. № 4. С. 15-17.
2. Бадмаева Н. Ц. Влияние мотивационного фактора на развитие умственных способностей. Улан-Удэ, 2004. 280 с.
3. Біла І. М. Здібності: дефініції та характеристики. Актуальні проблеми психології обдарованості та творчості: новітні розробки українських вчених: матеріали Міжнародної наукової конференції. Київ, 12 червня 2014 р. С. 13-20.
4. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей. Москва, 2002. 320 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250 000 слів / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2009. 1736 с.
6. Габеркон І. Готовність майбутніх вчителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів. URL : library.udpu.org.ua/library_files/psuh.../visnuk_2/pdf.
7. Габеркон І. І. Дидактична модель системи підготовки майбутніх учителів початкових класів до розвитку творчих здібностей молодших школярів. URL:http://www.ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_65/59.pdf.
8. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта. Психология мышления. Москва, 1965. 532 с..
9. Глузман Н. А. Методико-математична компетентність майбутніх учителів початкових класів. Київ, 2010. 407 с.
10. Гура Т. Є. Рефлексивне середовище як чинник розвитку професійної компетентності практичних психологів у системі післядипломної освіти. URL:http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf3/GuraTE.pdf
11. Державний стандарт підготовки бакалаврів спеціальність 013 «Початкова освіта» URL: <https://mon.gov.ua/.../013-pochatkova-osvita-bakalavr>

12. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://nus.org.ua>
13. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности. Петербург, 2010. 496 с.
14. Коваленко О. Е. Методика професійного навчання. Харків, 2005. 360 с.
15. Концепція НУШ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
16. Костюк Г. С. Здібності та їх розвиток у дітей. Київ», 1963. 80 с.
17. Лук А. Н. Психология творчества. Москва, 1978. 125 с.
18. Лук'янчук М. В. Теоретичні основи розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку. Актуальні проблеми соціальної педагогіки, початкової та дошкільної освіти: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції науковців, аспірантів та студентів (14 травня 2015 року). Луцьк, 2016. С. 238-242.
19. Малинникова Н. А. Подготовка будущего учителя к развитию творческих способностей учащихся в процессе обучения : дис. ... на соискание учен. ст. канд. пед. наук : 13.00.08. Брянск, 2000. 260 с.
20. Маслова С. Е. К вопросу о творческих качествах личности. Высшее образование сегодня. 2007. № 3. С. 58-61.
21. Моляко В. О., Музыка О. Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир, 2007. 319 с.
22. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ, 2017. 206 с.
23. Нова школа. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>
24. Новий державний стандарт початкової загальної освіти. URL: http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/NewSchool_Presentation-final_18-08-2017.pdf

25. Педагогіка вищої школи / за ред. В. Г. Кременя, В. П. Андрущенко, І. Лугового. Київ, 2008. 256 с.
26. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ, 2001. 516 с.
27. Педагогічні технології: наука – практиці / за ред. С. О. Сисоєвої. Київ, 2002. Вип. 1. 281 с.
28. Пєхота О. М., Старєва А. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя. Миколаїв, 2005. 272 с.
29. Полєвікова О.Б. Аналіз методичних підходів до мовної освіти дітей у контексті словоцентризму. Педагогічні науки. Херсон, 2017. Вип. 75. С.141-146.
30. Полєвікова О.Б. Система творчих вправ як засіб розвитку мотивації до вивчення рідної мови у молодших школярів : автореф.дис.на здобуття наук.ступеня канд.пед.наук. Херсон, 2004. 22 с.
31. Полєвікова О.Б., Швець Т.А., Цюпак І.М. Партисипативність як теоретичне підґрунтя інноваційного підходу до фахової підготовки майбутніх педагогів. Актуальні проблеми фахової підготовки сучасного педагога: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. (9-10 листопада 2020, м.Херсон). Херсон, 9-10 листопада 2020. С. 384-390.
32. Пономарьов Я. О. Психологія творчості і педагогіка Київ, 1976. 280 с.
33. Психологічний тлумачний словник / за ред. О. П. Чижова. Харків, 2004. 520 с.
34. Психологія / наук. ред. О. В. Винославська. Київ, 2005. 252 с.
35. Ребро И. В. Формирование мотивации самореализации подростков в условиях задачной ситуации : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Волгоград, 2005. 215 с.
36. Руденко Л. С. Формування творчих здібностей учнів 5-9 класів у позаурочній роботі засобами музичного мистецтва: дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2004.

37. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ, 2002. 368 с.
38. Сугейко Л.Г. Інновації у підготовці мовної особистості вчителя початкової школи / Л.Г.Сугейко. – Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 65. – Херсон: ХДУ, 2014. – С.367-370.
39. Сугейко Л.Г. Лінгвокультурологічні засади як засіб формування національно-мовної особистості фахівця початкової освіти / Л.Г.Сугейко. – Збірник наукових праць: Дрогобицький державний університет ім.. Івана Франка. Дрогобич: Посвіта. 2015. С. 539-547.
40. Український педагогічний словник/ за ред. О. Григор. Київ, 1997. 373 с.
41. Філософський словник соціальних термінів / за ред. В. П. Андрущенко. Київ – Харків, 2005. 669с.
42. Шуть М. М. Формування творчих умінь молодших школярів засобами музичних ігор у навчальному процесі. : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Харків, 2010. 238 с.

ДОДАТКИ
ДОДАТОК А
КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ
ШКОЛИ (за М.Лук'янчук)

Мотиваційний критерій (професійна спрямованість особистості майбутнього вчителя) з показниками: позитивне ставлення та усвідомлення цінності та значущості професії вчителя.

Змістовий критерій (предметні знання та знання теоретичних основ формування творчих здібностей молодших школярів) з показниками: розуміння суті/природи творчих здібностей молодших школярів та необхідності/важливості їх формування в освітньому процесі, а саме – у процесі навчання грамоти; володіння психолого-педагогічними та методичними знаннями, що забезпечують ефективність формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти.

Творчо-діяльнісний критерій (володіння способами/засобами управління діяльністю з формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти) з показниками: сформованість особистісних та професійних якостей, що позитивно впливають на процес та результат досліджуваної діяльності; творчі здібності та творчий потенціал майбутнього вчителя.

Рефлексивний критерій (уміння аналізувати та оцінювати результати діяльності з формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти) з показниками: здатність до самооцінки власної діяльності та самоаналізу; прагнення до саморозвитку, самовдосконалення.

Рівень готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти – ступінь

досягнення студентами результатів щодо оволодіння знаннями, уміннями та навичками застосування методик формування в учнів початкової школи творчих здібностей у процесі навчання грамоти. Під «рівнем» ми розуміємо міру кількісних та якісних проявів усіх ознак готовності.

Враховуючи співвідношення особистісних та професійних якостей, знань, умінь, які відповідають критеріям і показникам, а також ступінь їх усвідомлення, вираження, стабільності та активності прояву, ми визначили три рівні готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти – репродуктивний, конструктивний та творчий. З позицій кількісного наповнення сформованих характеристик ми визначаємо ці рівні як низький, середній та високий. Таким чином, готовність майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти визначається та такими рівнями: низький (репродуктивний), середній (конструктивний) та високий (творчий).

Репродуктивному (низькому) рівню готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти притаманна часткова сформованість досліджуваної готовності. Цей рівень властивий студентам з відсутньою або низькою мотивацією до професійної діяльності. Студенти з репродуктивним (низьким) рівнем готовності не усвідомлюють соціальної значущості професії вчителя. Їм властива відсутність інтересу не лише до формування творчих здібностей молодших школярів, але й до майбутньої професійно-педагогічної діяльності в цілому. Це проявляється у поверхневих знаннях психології та методики формування творчих здібностей молодших школярів. На репродуктивному рівні студенти практично не володіють інформацією щодо типів/видів грамоти; переваг та специфіки формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання ключових для початкової школи видів грамоти; засобів, методів, форм та прийомів організації цієї діяльності. Цей рівень виражається у відсутності або слабо

вираженій здатності до самоаналізу власної професійної діяльності; здатності аналізувати навчально-виховний процес, визначати його ефективність та оцінювати результати діяльності з формування означених здібностей [27]; невмінні оцінювати та визначати ефективність навчальних ресурсів; неформованій потребі вдосконалювати власні знання щодо формування творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку у процесі навчання грамоти.

Низький рівень готовності майбутнього вчителя до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти передбачає репродуктивну педагогічну діяльність на основі відомих методик, рекомендацій, досвіду, відбір таких видів та форм навчально-пізнавальної діяльності, які найбільше відповідають конкретним умовам праці, можливостям учнів [66, с. 121-126]. У майбутніх учителів відсутній творчий підхід до професійної діяльності, яка на цьому рівні відбувається за старими, давно відпрацьованими схемами/моделями/технологіями [9].

Конструктивному (середньому) рівню відповідає достатній ступінь готовності майбутніх учителів до формування творчих здібностей учнів початкової школи у процесі навчання грамоти. Характерним для цього рівня є рівномірний розвиток усіх компонентів досліджуваної готовності за переважною більшістю показників. Професійній діяльності майбутнього педагога притаманна висока мотивація. Студент розуміє важливість формування творчих здібностей молодших школярів у навчальному процесі, а саме у процесі навчання грамоти; у нього розвинутий інтерес до цієї діяльності та прагнення до оволодіння навичками різних її видів. У майбутнього вчителя достатній рівень володіння загально-професійними знаннями з використанням додаткових джерел інформації; висока комунікабельність; достатній рівень володіння професійною термінологією.

Майбутні вчителі з конструктивним рівнем готовності до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання

грамоти демонструють цілеспрямованість, усвідомлення необхідності впровадження методик формування творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку у навчально-пізнавальний процес, а саме у навчання грамоти. Вони володіють на достатньому рівні знаннями щодо видів грамоти та їх потенціалу в аспекті формування творчих здібностей. Студентам з конструктивним рівнем готовності добре відомі поширені методики та технології реалізації такої діяльності. Втілюючи їх у навчально-виховному процесі, майбутні педагоги вдало здійснюють вибір доцільних методів, засобів та прийомів, при цьому демонструють необхідні вміння та навички. На цьому рівні студенти володіють знаннями щодо суті та змісту діяльності з формування творчих здібностей молодших школярів, її етапів. Уміння, необхідні для реалізації цієї діяльності, посідають ключове місце у системі професійних умінь. Такі педагоги постійно знаходяться в активному пошуку нових педагогічних технологій формування творчих здібностей учнів початкової школи, частково намагаються вдосконалювати відомі, а також створювати та використовувати власні методи та прийоми. У них важливе місце посідає самооцінка та рефлексія, що дозволяє майбутньому вчителю вдосконалювати та модернізувати освітні ресурси, здійснювати їх аналіз та відбір, коригувати свою власну педагогічну діяльність, спрямовану на формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти.

Творчому (високому) рівню досліджуваної готовності майбутніх учителів притаманний розвиток усіх її компонентів у єдності та взаємозв'язку. Таким чином, цей рівень передбачає цілісність особистості майбутнього педагога. Творчий рівень готовності передбачає професійну діяльність майбутнього вчителя, яка відзначається оригінальністю, новизною та високою результативністю. Студент володіє мотиваційно-ціннісним ставленням до формування творчих здібностей молодших школярів і розглядає творчість як невід'ємну складову навчально-

виховного процесу. Він має високий рівень розвитку вмінь планувати, організовувати, аналізувати та оцінювати процес формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти [27]. Студентові притаманне позитивне ставлення до професії вчителя і до формування творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку; потреба набувати та вдосконалювати знання з педагогіки та інших дотичних галузей знань; творче застосування знань щодо специфіки формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти. Майбутнього вчителя з творчим (високим) рівнем готовності до формування творчих здібностей учнів початкової школи відрізняє висока комунікабельність, багата лексика, вільне володіння професійною термінологією.

Отже, майбутні вчителі з творчим (високим) рівнем готовності до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти володіють ґрунтовними знаннями щодо змісту, суті та шляхів формування означених здібностей у дітей молодшого шкільного віку у процесі навчання грамоти; знаннями щодо інноваційних підходів до реалізації такої діяльності, а також умінням застосовувати ці знання на практиці. Вони чітко усвідомлюють значущість професійної діяльності, мету та засоби її реалізації. Студенти демонструють високий рівень методичних знань, володіють технологіями формування творчих здібностей учнів початкової школи у процесі навчання різних видів грамоти, створюють власні завдання та прийоми. Їм притаманний творчий підхід до організації навчально-виховного процесу, постійний пошук нових ефективних ресурсів для підвищення якості власної професійної діяльності [27]. Творчий рівень характеризується стійким проявом педагогічної рефлексії, критичністю та аргументованістю аналізу та самоаналізу роботи з формування творчих здібностей школярів, що дозволяє регулярно здійснювати адекватну самодіагностику та корекцію власної педагогічної діяльності та росту.

Додаток Б
Додаток Б-1.

Методика «Мотивація навчання у ЗВО» (Т.І. Ільїна)

Методика дозволяє вивчити структуру мотивації навчання у виші. Диференціація відповідей здійснюється за трьома шкалами: «набуття знань», «оволодіння професією», «отримання диплому». Для вивчення мотивації навчання студенту пропонують текст опитувальника з інструкцією.

Інструкція: *Уважно прочитайте кожне твердження. Поставте позначку «+» поруч з номером твердження, якщо ви згодні з ним, і позначку «-», якщо не згодні з цим твердженням.*

Твердження:

Найкраща атмосфера на занятті — атмосфера вільних висловлювань.
Зазвичай я працюю з великим напруженням.

У мене рідко бувають головні болі після пережитих хвилювань або неприємностей.

Я самостійно вивчаю ряд предметів, які, на мою думку, необхідні для моєї майбутньої професійної діяльності.

Яку з притаманних вам якостей ви цінуєте найбільше? (Відповідь напишіть

_____).

Я вважаю, що життя варто присвятити обраній професії.

Я відчуваю задоволення від розгляду на заняттях складних проблем.

Я не вбачаю сенсу у більшості завдань, які виконуються у ЗВО.

Я отримую велике задоволення від розповіді знайомим про свою майбутню професію.

Я досить-таки посередній студент, ніколи не буду зовсім хорошим, а тому немає сенсу докладати зусилля, щоб стати краще.

Я вважаю, що в наш час не обов'язково мати вищу освіту.

Я твердо впевнений в правильності вибору професії.

Яких притаманних вам якостей ви б хотіли позбутися? (Відповідь напишіть

_____).

За зручних обставин я користуюся на іспиті підручними матеріалами (конспектами, шпаргалками, записами, формулами).

Найкращий час життя — студентські роки.

У мене надмірно неспокійний і переривчастий сон

Я вважаю, що для повного оволодіння професією всі навчальні дисципліни потрібно вивчати однаково глибоко.

За можливості я вступив би в інший ЗВО.

Зазвичай я беруся за більш прості завдання, а більш складні залишаю напотім.

Для мене важко було зупинитися при виборі професії на одній з них.

Я можу спокійно спати за будь-яких неприємностей.

Я твердо впевнений, що моя професія принесе мені моральне задоволення і матеріальне благополуччя в житті.

Мені здається, що мої друзі здатні навчатися краще, ніж я.

Для мене дуже важливо мати диплом про вищу освіту.

З деяких практичних міркувань для мене це найзручніший ЗВО.

У мене достатньо сили волі, щоб навчатися без нагадувань адміністрації.

Життя для мене майже завжди пов'язано з незвичним напруженням.

Екзамени потрібно складати, затрачаючи мінімум зусиль.

Є багато ЗВО, в яких я би міг навчатися з неменшим інтересом.

Яка з притаманних вам якостей найбільше заважає навчатися?

(Відповідь напишіть

_____).

Я людина, що легко захоплюється, але всі мої захоплення певною мірою

пов'язані з майбутньою роботою.

Неспокій про іспит або роботу, що не виконані вчасно, часто заважають мені спати.

Висока заробітна платня після закінчення ЗВО для мене не головне.

Мені потрібно бути в доброму гуморі, щоб підтримати загальні рішення групи.

Я змушений був вступити у ЗВО, щоб зайняти бажане положення у суспільстві, уникнути служби в армії.

Я вивчаю навчальний матеріал, щоб стати професіоналом, а не для іспиту.

Мої батьки — хороші професіонали, і я хочу бути схожим на них.

Для просування по службі мені необхідно мати вищу освіту.

39. Яка з притаманних вам властивостей допомагає навчатися у ЗВО

(Відповідь напишіть

_____).

Мені важко змусити себе вивчати як слід дисципліни, які прямо не стосуються моєї майбутньої професії.

Мене дуже турбують можливі невдачі.

Найкраще я навчаюся, коли мене періодично стимулюють, підганяють.

Мій вибір цього ЗВО остаточний.

Мої друзі мають вищу освіту, і я не хочу відставати від них.

Щоб переконати в будь-чому свою групу, мені доводиться самому працювати дуже інтенсивно.

У мене зазвичай рівний і хороший настрій.

Мене приваблює зручність, чистота та легкість майбутньої професії.

До вступу у ЗВО я давно цікавився цією професією, багато читав про неї.

Професія, яку я отримую, найважливіша і найперспективніша.

Мої знання про цю професію були достатніми для впевненого вибору цього ЗВО.

Обробка та інтерпретація результатів. Слід підрахувати співпадання відповідей досліджуваного з ключем. Переважання за однією зі шкал виявляє домінуючу мотивацію:

Шкала "Набуття знань" (Максимум 12,6).

За відповіді "так" на питання №4 — 3,6 балів; за №17 — 3,6 балів, № 26 — 2,4 балів.

За відповіді "ні" на питання №28 — 1,2 бали; №42 — 1,8 бали.

Шкала "Оволодіння професією" (Максимум 10 балів).

За відповіді "так" на питання №9 — 1 бал; за №31 — 2 бали, №33 — 2 бали, №43 — 3 бали; №48 — 1 бал, №49 — 1 бал.

Шкала "Отримання диплому" (Максимум 10 балів).

За відповіді "так" на питання №24 — 2,5 бали; за №35 — 1,5 бали, №38 — 1,5 бали,

№44 — 1 бал

За відповіді "ні" на питання №11 — 3,5 бали.

Додаток Б-2

Діагностика наявності у студентів позитивної навчальної мотивації за методикою А. Реана та В. Якуніна у модифікації Н. Бадмаєвої

Студентам пропонують оцінити за 5-бальною системою наведені нижче мотиви навчальної діяльності за значимістю: 1 бал відповідає мінімальній значущості мотиву, 5 балів – максимальній.

Вчуся, тому що мені подобається обрана професія.

Щоб забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності.

Хочу стати фахівцем.

Щоб дати відповіді на актуальні питання, що стосуються сфери майбутньої професійної діяльності.

Хочу повною мірою використовувати наявні в мене задатки, здібності й схильності до обраної професії.

Щоб не відставати від друзів.

Щоб працювати з людьми, треба мати глибокі і всебічні знання. Тому що хочу бути в числі кращих студентів.

Тому що хочу, щоб наша навчальна група стала кращою в рейтингу.

Щоб заводити знайомства і спілкуватися з цікавими людьми.

Тому що здобуті знання дадуть змогу досягнути всього необхідного.

Необхідно закінчити університет, щоб у знайомих не змінилася думка про мене як здібну, перспективну людину.

Щоб уникнути осуду й покарання за погане навчання.

Хочу бути шанованою людиною навчального колективу.

Не хочу відставати від однокурсників, не бажаю опинитися серед тих, хто відстає в навчанні.

Тому що від успіхів у навчанні залежить рівень моєї матеріальної забезпеченості в майбутньому.

Успішно вчитися, складати іспити на «добре» і «відмінно».

Просто подобається вчитися.

Потрапивши в університет, змушений вчитися, щоб закінчити його.
Бути постійно готовим до занять.

Успішно продовжити навчання на старших курсах, щоб дати відповіді на конкретні навчальні питання за фахом.

Щоб отримати глибокі й міцні знання.

Тому що в майбутньому думаю зайнятися науковою діяльністю.

Будь-які знання знадобляться в майбутній професії.

Тому що хочу принести більше користі суспільству.

Стати висококваліфікованим фахівцем.

Щоб дізнаватися нове, займатися творчою діяльністю.

Щоб дати відповіді на проблеми розвитку суспільства, життєдіяльності людей.

Бути на хорошому рахунку у викладачів.

Домогтися схвалення батьків та тих, хто мене оточує.

Вчуся заради виконання обов'язку перед батьками, школою.

Тому що знання надають мені впевненість у собі.

Тому що від успіхів у навчанні залежить моє майбутнє службове становище.

Хочу отримати диплом з гарними оцінками, щоб мати перевагу перед іншими.

Ключ до тесту

Шкала 1. Комунікативні мотиви: 7, 10, 14, 32.

Шкала 2. Мотиви уникнення: 6, 12, 13, 15, 19.

Шкала 3. Мотиви престижу: 8, 9, 29, 30, 34.

Шкала 4. Професійні мотиви: 1, 2, 3, 4, 5, 26.

Шкала 5. Мотиви творчої самореалізації: 27, 28.

Шкала 6. Навчально-пізнавальні мотиви: 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24.

Шкала 7. Соціальні мотиви: 11, 16, 25, 31, 33.

Під час обробки результатів тестування необхідно підрахувати середній показник за кожною шкалою опитувальника.

Додаток Б-3

Дослідження усвідомлення майбутніми вчителями важливості формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти

Студентам пропонують заповнити анкету-опитувальник, оформлену у вигляді таблиці. Таблиця містить шість запитань, побудованих у вигляді оціночних суджень та зрозумілих ситуацій:

Питання	так	Швидше так, ніж ні	Не знаю	Швидше ні, ніж так	Ні
Чи плануєте Ви після закінчення навчання в університеті працювати за обраною спеціальністю?					
Чи викликають у Вас страх/тривогу					

неочікувані ситуації або перешкоди, які можуть виникнути у професійній діяльності і вирішення яких вимагає пошуку нових шляхів?					
Чи вважаєте Ви що інтеграція формування творчих здібностей з навчально-виховним процесом сприяє підвищенню ефективності та зумовлює досягнення вищих результатів в обох випадках?					
Чи погоджуєтесь Ви з необхідністю імплементації діяльності з формування творчих здібностей у процес навчання грамоти?					
Чи вважаєте Ви, що творчість є обов'язковим атрибутом/супутником професійної діяльності педагога?					
Чи можуть у Вас виникнути труднощі у процесі пошуку, відбору та адаптації навчальних завдань і вправ творчого спрямування під час підготовки до занять з навчання грамоти?					

Респондентам потрібно обрати відповідь (так, швидше так, ніж ні; не знаю; швидше ні, ніж так; ні), яка відображає їх позицію та поставити відмітку + у відповідній клітинці. Кожне питання оцінювалось певним балом від 0 до 4. Максимальний можливий бал складав 24. Таким чином, відповіді отримані від студентів дають можливість статистично виміряти рівень умотивованості майбутніх вчителів щодо формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти.

Репродуктивний (низький) рівень усвідомлення важливості формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти характеризувався загальною сумарною кількістю балів від 0 до 8. *Конструктивний (середній) рівень* за анкетною характеризувався загальною сумарною кількістю балів на одну особу від 9 до 16 балів. *Творчий (високий) рівень* усвідомлення важливості формування вказаних здібностей, відповідно, характеризувався загальною сумарною кількістю балів на одну особу від 17 до 24.

Додаток Б-4 МЕТОДИКА КОЗ

(комунікативні та організаторські здібності)

Інструкція. При позитивній відповіді на питання ставте знак «+», при негативному «-». Якщо ви не впевнені, уявляйте типове для вас ситуацію і не замислюйтесь над деталями. Звертайте увагу на виділені слова.

Чи багато у вас друзів, з якими ви постійно спілкуєтесь?

- Чи часто вам вдається схилити більшість ваших товаришів до прийняття рішення?
- Чи довго вас турбує почуття образи, завданої вам кимось із ваших друзів?
- Чи завжди вам складно орієнтуватися в ситуації, яка виникла несподівано?
- Чи є у вас прагнення до встановлення нових знайомств з різними людьми?
- Чи подобається вам займатися громадською роботою?
- Чи вірно, що приємніше проводити час з книгами, ніж з людьми?
- Якщо виникають певні перешкоди в здійсненні ваших намірів, чи легко ви відступаєте від них?
- Чи легко ви встановлюєте контакти з людьми, які значно старші за вас за віком?
- Чи любите ви організовувати зі своїми товаришами різні ігри та розваги?
- Чи важко вам включатися в нову для вас компанію?
- Чи часто ви відкладаєте на інші дні ті справи, які потрібно зробити сьогодні?
- Чи легко вам вдається встановити контакти з незнайомими людьми?
- Чи прагнете ви домогтися, щоб ваші друзі діяли відповідно з вашою думкою?
- Чи важко вам освоїтися у новому колективі?
- Чи правда, що у вас не буває конфліктів з друзями через невиконання ними своїх обіцянок?
- Чи прагнете ви при нагоді познайомитися і поспілкуватися з новою людиною?
- Чи часто у вирішенні важливих справ ви берете ініціативу на себе?
- Чи дратує вас інколи оточення, і чи хочеться вам в такому випадку побути наодинці?
- Чи правда, що ви **зазвичай** погано орієнтуєтеся в незнайомій для вас обстановці?
- Чи подобається вам постійно знаходитися серед людей?
- Чи виникає у вас роздратування, якщо вам не вдається закінчити розпочату справу?
- Чи виникає у вас почуття незручності, сорому, якщо доводиться проявити ініціативу, щоб познайомитися з незнайомою людиною?
- Чи правда, що ви втомлюєтеся від частого спілкування з товаришами?
- Чи любите ви брати участь у колективних іграх?
- Чи часто ви проявляєте ініціативу при вирішенні питань, що стосуються інтересів ваших товаришів, друзів?
- Чи правда, що ви відчуваєте себе невпевнено серед малознайомих вам людей?
- Чи правда, що ви рідко прагнете довести свою правоту?

Чи вважаєте ви, що ви без особливих труднощів можете внести позитивний внесок у малознайому для вас компанію?

Чи приймаєте ви участь у громадській роботі у своєму колективі?

Чи прагнете ви обмежити коло своїх знайомих невеликою кількістю друзів?

Чи правда, що ви прагнете відстоювати свою думку або рішення, якщо воно не було відразу прийняте оточуючими?

Чи відчуваєте ви себе невимушено в незнайомій для вас компанії?

Чи охоче ви беретеся до організації різних заходів для своїх товаришів?

Чи правда, що ви не відчуваєте себе достатньо впевнено і спокійно, коли доводиться говорити щось великій групі?

Чи часто ви спізнюєтеся на ділові зустрічі, побачення?

Чи правда, що у вас багато друзів?

Чи часто ви опиняєтеся в центрі уваги своїх товаришів?

Чи часто ви відчуваєте незручність у спілкуванні з малознайомими людьми?

Чи правда, що ви відчуваєте себе не дуже впевнено в оточенні великої групи своїх товаришів?

КЛЮЧ

Двадцять питань методики дають можливість оцінити наявність чи відсутність

комунікативних здібностей (високий, середній або низький рівень їх розвитку).

Один бал отримує відповідь «так» на наступні питання № 1, 5, 9, 13, 17, 21, 25, 29, 33, 37 і відповідь «ні» на питання № 3, 7, 11, 15, 19, 23, 27, 31, 35, 39.

Двадцять питань оцінюють організаторські здібності і рівень їх розвитку.

Один бал отримують відповіді «так» на запитання № 2, 6, 10, 14, 18, 22, 26, 34, 38 і відповіді «ні» на питання № 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 30, 32, 36, 40.

Вираховується коефіцієнт (К) окремо для комунікативних і організаторських здібностей.

$K = m \div 20$, m - кількість відповідей, що співпали.

Рівні здібностей:

Комунікативні		Організаторські
0,10 – 0,45	низький	0,20 – 0,55
0,46 – 0,55	нижче середнього	0,56 – 0,65
0,56 – 0,65	середній	0,66 – 0,70
0,66 – 0,75	високий	0,71 – 0,80
0,76 – 1,00	дуже високий	0,81 – 1,00

Додаток Б-5

Методика вивчення здатності педагога до саморозвитку

Для визначення здатності майбутніх вчителів до саморозвитку ми застосували «Методику вивчення здатності педагога до саморозвитку». Студентам потрібно було відповісти на питання, виставляючи бали від 1 до

5, де 1 – не відповідає дійсності, а 5 – якщо твердження повністю відповідає дійсності. Анкета містила 15 запитань:

Я прагну вивчити себе.

Я залишаю час для розвитку.

Переponsи, які виникають, стимулюють мою активність.

Я шукаю зворотній зв'язок, оскільки це допомагає мені пізнати та оцінити себе.

Я рефлексую свою діяльність.

Я аналізую свої почуття і досвід.

Я багато читаю.

Я дискутую з питань, які мене цікавлять.

Я вірю у свої можливості.

Я прагну бути більш відкритим.

Я усвідомлюю вплив, який здійснює на мене оточення.

Я керую своїм професійним розвитком та отримую позитивні результати.

Я отримую задоволення від освоєння нового.

Зростаюча відповідальність не лякає мене.

Я позитивно поставився б до свого професійного підвищення.

Додаток Б-6

ДІАГНОСТИКА РЕФЛЕКСІЇ

(Методика Карпова А.В.)

Інструкція. У бланку відповідей, напроти номера питання проставте, будь ласка, цифру, відповідну варіанту Вашої відповіді:

- абсолютно невірно;
- невірно;
- швидше невірно;
- не знаю;
- швидше вірно;
- вірно;
- цілком вірно.

Опитувальник

Прочитавши хорошу книгу, я завжди потім довго думаю про неї; хочу з ким-небудь її обговорити.

Коли мене раптом несподівано про щось запитують, я можу відповісти перше, що прийшло мені на думку.

Перш, ніж зняти слухавку телефону, щоб зателефонувати у справі, я зазвичай в думках планую майбутню розмову.

Зробивши якийсь промах, я довго потім не можуть відволіктися від думок про нього.

Коли я розмірковую над чимось або розмовляю з іншою людиною, мені буває цікаво раптом пригадати, що послужило початком ланцюжка думок.

Пристаюючи до важкого завдання, я прагну не думати про майбутні труднощі.

Головне для мене – уявити кінцеву мету своєї діяльності, а деталі мають другорядне значення.

Буває, що я не можу зрозуміти, чому хто-небудь не задоволений мною. Я часто ставлю себе на місце іншої людини.

Для мене важливо в деталях уявляти собі хід майбутньої роботи.

Мені було б важко написати серйозний лист, якби я заздалегідь не склав план.

Я вважаю за краще діяти, а не роздумувати над причинами своїх невдач.

Я досить легко ухвалюю рішення щодо кошовної покупки.

Як правило, щось замисливши, я кручу в голові свої задуми, уточнюючи деталі, розглядаючи всі варіанти.

Я турбуюся про своє майбутнє.

Думаю, що в безлічі ситуацій треба діяти швидко, керуючись першою думкою, що прийшла в голову.

Деколи я ухвалюю необдумані рішення.

Закінчивши розмову, я, буває, продовжую вести його в думках, приводячи все нові й нові аргументи в захист своєї точки зору.

Якщо відбувається конфлікт, то, роздумуючи над тим, хто винен, я насамперед, починаю з себе.

Перш, ніж ухвалити рішення, я завжди стараюся все ретельно обдумати і зважити.

У мене бувають конфлікти від того, що я деколи не можу передбачити, якої поведінки від мене чекають.

Буває, що обдумуючи розмову з іншою людиною, я в думках веду з ним діалог.

Я прагну не замислюватися над тим, які думки й відчуття викликають в інших людях мої слова і вчинки.

Перш ніж зробити зауваження іншій людині, я обов'язково подумаю, якими словами це краще зробити, щоб його не образити.

Розв'язуючи складну задачу, я думаю про неї навіть тоді, коли займаюся іншими справами.

Якщо я з кимось сварюся, то в більшості випадків не вважаю себе винуватим.

Рідко буває так, що я шкодую про сказане.

Додаток В
Анкети для опитування студентів
Додаток В-1
Анкетиз'ясування обізнаності студентів з поняттям «креативні здібності»

Креативні здібності це ...	Відповіді студентів		
	К-сть	%	Заг. %
1	2	3	4
багата уява			
(раптове) натхнення			
здатність до вирішення проблем			
здатність до покращення різних об'єктів			
уміння визначати (ідентифікувати) проблеми			
уміння рекомбінувати ідеї (матеріали)			
здатність встановлення незвичних зв'язків			
здатність створення чогось нового			
самовираження			
створення чогось корисного			
здатність ризикувати (випробовувати свої ідеї, навіть якщо вони можуть не спрацювати)			

покладання на інтуїцію (здатність довіритись власним почуттям)			
відчуття незалежності			
здатність іти проти традицій			
надання переваги складним/незрозумілим завданням			
явище, яке призводить до змін та розвитку			
дослідження невідомого			
мислення вищого рівня			
генерування альтернативних рішень			
прогресивна форма навчання			
Креативна дитина ...	Відповіді студентів		
	К-сть	%	Заг. %
1	2	3	4
... розуміє, чи відповідають результати виконаної роботи поставленій меті			
... продукує оригінальні ідеї/шляхи виконання роботи			
... використовує в процесі нової діяльності вже набуті знання			

... ставить незвичні запитання			
... робить паузу для перевірки своєї роботи			
... випробовує свої ідеї, навіть якщо вони можуть не спрацювати			
... любить дізнаватись про щось нове			
... може пропонувати незвичні, нові шляхи вирішення проблем			
... може визначати проблеми та шляхи їх вирішення			
... може змінювати думку, спосіб виконання дії			
... порівнює об'єкти та встановлює незвичні зв'язки			
... вміє фантазувати			
... ділиться своїми ідеями з іншими			
... розглядає об'єкти і проблеми з різних кутів			
... мислить критично			
... впевнена у собі			
... не змінює своєї думки			
... є наполегливою та працелюбною			

... без вагань висловлює свої почуття			
... є доволі обізнаною			
... демонструє власну незалежність			
... може «визубрити» матеріал			
... вміє/може чітко дотримуватись вказівок			
Креативні здібності потрібно формувати саме в молодшому шкільному віці ...	Відповіді студентів		
	К-сть	%	Заг. %
1	2	3	4
... тому що саме в цьому віці відбувається формування особистості.			
... для полегшення навчальної діяльності в старших класах.			
... тому що креативна дитина може застосовувати вже набуті знання для вирішення нових завдань (навіть якщо це завдання виконується вперше).			
... тому що формування та розвиток креативних здібностей – це запорука національного успіху			

... тому що розвиток освіти є неможливим без розвитку креативних здібностей.			
... для формування впевненості у дітей.			
... для формування незалежності у дітей.			
... для розвитку дитячої незалежності.			
... для розвитку зацікавленості у навчанні.			
... для формування новаторського, творчого мислення.			
... для того, щоб зробити навчальний процес цікавим.			
... тому що креативні діти краще навчаються.			
... тому що мислення учнів початкової школи є достатньо гнучким.			
Креативні здібності молодших школярів можна формувати ...	Відповіді студентів		
	К-сть	%	Заг. %
1	2	3	4
... демонструючи важливість їх (оригінальних) ідей та робіт			

... заохочуючи учнів ділитися власними думками та обговорювати їх			
... демонструючи високі очікування			
... дозволяючи дітям помилятись та заохочуючи їх продовжувати спроби			
... за допомогою дружніх стосунків між вчителем та учнями			
... за допомогою гумору			
... за допомогою матеріалу, який міститься в підручниках			
... заохочуючи учнів до взаємодії			
... заохочуючи учнів до встановлення усіх можливих значень та зв'язків між об'єктами/ідеями			
... заохочуючи їх до перегляду власних рішень та внесення до них змін			
... заохочуючи їх до постановки незвичних запитань			
... заохочуючи їх піддавати сумніву правила та факти			
... заохочуючи їх порівнювати об'єкти та встановлювати незвичні зв'язки			
... заохочуючи учнів до прийняття рішень			

... підтримуючи дитячу зацікавленість та увагу			
... стимулюючи дитячу допитливість			
... стимулюючи дитячу увагу			
... надаючи їм достатньо часу для формулювання та розвитку власних ідей			
... спонукаючи до активної та наполегливої праці			

Додаток В-2

Визначення рівнів володіння теоретичними знаннями стосовно понять «грамота», «навчання грамоти» і знаннями стосовно методів, засобів і прийомів навчання грамоти та формування творчих здібностей

Анкета, яку пропонують заповнити студентам, складається з 6 запитань, розроблених для визначення рівнів володіння теоретичними знаннями стосовно понять «грамота», «навчання грамоти» і знаннями стосовно методів, засобів і прийомів навчання грамоти та формування творчих здібностей:

Питання	так	Швидше так, ніж ні	Не знаю	Швидше ні, ніж так	Ні
Чи володієте Ви знаннями про суть / природу грамоти та її види?					
Чи можете ви назвати ключові для початкової освіти види грамоти?					
Чи відомі Вам методи, засоби і прийоми навчання грамоти, які можна застосувати для формування творчих здібностей молодших школярів?					
Чи можете Ви назвати принаймні три педагогічні умови, сприятливі для формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти?					
Чи впливає рівень творчих здібностей учителя на процес творчого розвитку особистості навчального школяра?					

Чи варто об'єднувати процеси навчання грамоти та формування творчих здібностей з метою підвищення їх ефективності?					
--	--	--	--	--	--

Респондентам потрібно обрати відповідь (так, швидше так, ніж ні; не знаю; швидше ні, ніж так; ні), яка відображає їх позицію та поставити відмітку + у відповідній клітинці. Кожне питання оцінювалось певним балом від 0 до 4. Максимальний можливий бал складав 24. Таким чином, відповіді отримані від студентів дають можливість статистично виміряти рівні володіння теоретичними знаннями стосовно понять «грамота», «навчання грамоти» і знаннями стосовно методів, засобів і прийомів навчання грамоти та формування творчих здібностей.

Репродуктивний (низький) рівень характеризується загальною сумарною кількістю балів від 0 до 8. *Конструктивний(середній)рівень* за анкетою характеризується загальною сумарною кількістю балів на одну особу від 9 до 16 балів. *Творчий(високий)рівень* усвідомлення важливості формування вказаних здібностей, відповідно, характеризується загальною сумарною кількістю балів на одну особу від 17 до 24.

Додаток В-3

Опитувальник «Самооцінка творчих здібностей» (Е. Тунік)

Якщо я не знаю правильної відповіді, то я намагаюся здогадатися про нього. 2.Я люблю розглядати предмет ретельно і детально, щоб виявити деталі, яких не бачив раніше.

3.Зазвичай я задаю питання, якщо чогось не знаю.

4.Мені не подобається планувати справи заздалегідь.

5.Перш ніж грати в нову гру, я повинен переконатися, що зможу виграти.

6.Мені подобається уявляти собі, що мені потрібно буде дізнатися чи зробити.

Якщо щось не вдається мені з першого разу, я буду працювати до тих пір, поки не зроблю це.

8.Я ніколи не виберу гру, з якою інші не знайомі.

9.Краще я буду робити все як завжди, ніж шукати нові способи.

Я люблю з'ясовувати, чи все так насправді. 11.Мені подобається займатися чимось новим.

12.Я люблю заводити нових друзів.

13.Мне подобається думати про те, чого зі мною ніколи не траплялося.

Зазвичай я не витрачаю час на мрії про те, що коли-небудь я стану відомим артистом, музикантом, поетом.

Деякі мої ідеї так захоплюють мене, що я забуваю про все на світі.

Мені більше сподобалося б жити і працювати на космічній станції, ніж тут, на Землі.

17.Я нервую, якщо не знаю, що станеться далі.

18.Я люблю все те, що незвичне.

Я часто намагаюся уявити, про що думають інші люди.

Мені подобаються розповіді або телевізійні передачі про події, що сталися в минулому.

Мені подобається обговорювати мої ідеї в товаристві друзів.

Я зазвичай зберігаю спокій, коли роблю щось не так або помиляюся.

Колись згодом, мені хотілося зробити щось таке, що нікому не вдавалося до мене.

24. Я вибираю друзів, які завжди роблять все звичним чином.

Багато з існуючих правил мене зазвичай не влаштовують.

Мені подобається вирішувати навіть таку проблему, яка апіорі не має правильної відповіді.

Існує багато речей, з якими мені хотілося б поекспериментувати.

Якщо я одного разу знайшов відповідь на питання, я буду дотримуватися його, а не шукати інші варіанти.

Я не люблю виступати перед групою.

Коли я читаю або дивлюсь телевізор, я уявляю себе кимось із героїв.

Я люблю уявляти собі, як жили люди 200 років тому.

Мені не подобається, коли мої друзі нерішучі.

Я люблю досліджувати старі валізи і коробки, щоб просто подивитися, що в них може бути.

Мені хотілося б, щоб мої батьки і вчителі робили все як завжди, і не змінювалися

Я довіряю своїм почуттям, передчуттям.

Цікаво припустити що-небудь і перевірити, чи правий я.

Цікаво братися за головоломки та ігри, в яких необхідно прогнозувати свої подальші ходи.

Мене цікавлять механізми, цікаво подивитися, що у них всередині і як вони працюють.

Моїм друзям не подобаються безглузді ідеї.

Я люблю вигадувати щось нове, навіть якщо це неможливо застосувати на практиці.

Мені подобається, коли всі речі лежать на своїх місцях.

Мені було б цікаво пошукати відповіді на питання, які виникнуть у майбутньому.

Я люблю братися за щось нове, щоб подивитися, що з цього вийде.

Мені цікавіше грати в ігри просто заради задоволення, а не заради виграшу.

Мені подобається розмірковувати про щось цікаве, про те, що ще нікому не приходило в голову.

Коли я бачу картину, на якій зображений хтось незнайомий мені, мені цікаво дізнатися, хто це.

Я люблю гортати книги і журнали для того, щоб просто подивитися, що в них.

Я вважаю, що на більшість питань існує одна правильна відповідь.

Я люблю задавати питання про такі речі, про які інші люди не замислюються.

У мене є багато цікавих справ і на роботі вдома.

Додаток В-4

Тест «Оцініть свій творчий потенціал»

Виберіть один із запропонованих варіантів

Чи вважаєте ви, що довколишній світ може бути поліпшений? а) так; б) ні;

в) так, але тільки де в чому

Чи вважаєте ви, що ви особисто зможете брати участь у кардинальних змінах навколишнього світу?

а) так, у більшості

випадків; б) ні; в)

так, в деяких

випадках.

Чи вважаєте ви, що деякі з ваших ідей принесуть значний прогрес у тій сфері діяльності, яку ви оберете?

а) так;

б) звідки у мене можуть бути такі ідеї?

в) може бути, не значний прогрес, але певний успіх можливий.

Чи вважаєте ви, що в майбутньому будете відігравати таку важливу роль, що зможете принципово змінити щось?

а) так, напевно;

б) дуже

малоймовірно

о; в) може

бути.

Коли ви вирішуєте щось зробити, чи впевнені в тому, що справа вийде?

а) звичайно;

б) часто охоплюють сумніви, чи зможу

зробити; в) частіше впевнений, ніж

невпевнений.

Чи виникає у вас бажання зайнятися якоюсь справою, в якій в даний момент ви некомпетентні, зовсім не орієнтуєтесь?

а) так, всяке невідоме мене

приваблює; б) ні;

в) все залежить від самої справи і обставин.

Вам довелося займатися незнайомою справою. Чи відчуваєте ви бажання досягти в ній досконалості?

а) так;

б) що вийде, то і добре;

в) якщо це не дуже важко, то так.

Якщо справа, якою ви щойно зайнялися, вам подобається, чи хочете ви дізнатися про неї все?

- а) так;
- б) ні, треба вчитися лише основному;
- в) ні, я тільки задовольню свою цікавість.

Коли ви зазнаєте невдачі, то:

- а) якийсь час вперто стоїте на своєму, навіть всупереч здоровому глузду;
- б) відразу облишите цю справу, як тільки зрозумієте її нереальність;
- в) продовжуєте робити свою справу, поки здоровий глузд не покаже нездоланність перешкод.

Професію слід обирати виходячи:

- а) зі своїх можливостей і перспектив для себе;
- б) зі стабільності, значущості, потрібності цієї професії; в) престижу і переваг, які вона

забезпечить. Якщо ви не могли б ви легко зорієнтуватися на маршруті, по якому ви їдете сьогодні, то

У вільний час ви бажаєте:

- а) залишатися наодинці, поміркувати;
- б) перебувати в компанії;
- в) мені байдуже, чи буду я один чи в компанії.

Ви займаєтеся якоюсь справою. Ви вирішуєте припинити її, тільки коли: а) справа закінчена і здається вам відмінно виконаною; б) ви більш-менш задоволені зробленим; в) справа здається зробленою, хоча її можна зробити ще краще, але навіщо?

Коли ви наодинці, ви:

- а) любите мріяти про якісь речі, можливо, навіть і абстрактних; б) за всяку ціну намагаєтеся знайти собі якусь конкретне заняття;
- в) іноді любите помріяти, але про речі, які пов'язані з вашими справами.

Коли якась ідея захоплює вас, то ви будете думати про неї: а) незалежно від того, де і з ким ви перебуваєте; б) тільки наодинці; в) тільки там, де є тиша.

Коли ви відстоюєте якусь ідею, ви:

- а) можете відмовитися від неї, якщо аргументи опонентів здаватимуться вам переконливими;
- б) залишитеся при своїй думці, які б аргументи не висувалися;
- в) зміните свою думку, якщо опір виявиться надто сильним.

ОБРОБКА ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

Питання діагностували межі вашої допитливості, впевненості в собі, сталість, зорову і слухову пам'ять, прагнення до незалежності, здатність абстрагуватися і зосереджуватися. Ці показники і є якості творчого потенціалу.

За відповідь "а" нараховується 3 бали, за відповідь "б" - 1 бал, за відповідь "в" -

бали.

48 балів і більше. У вас закладений значний творчий потенціал, багатий вибір творчих можливостей. Якщо ви дійсно на практиці зможете застосувати свої здібності, то вам доступні найрізноманітніші форми творчості.

24-47 балів. Ви наділені якостями, які дозволяють вам творити, але у вашій творчості є бар'єри. Найнебезпечніший з них - страх, особливо якщо ви зорієнтовані на обов'язковий успіх. Боязнь невдачі скоує уяву, яка є основою творчості. Страх може бути соціальним, тобто страх громадського осуду. Будь-яка нова ідея проходить через етап несподіванки, подиву, невизнання, інколи навіть засудження оточуючими. Боязнь осуду за нове, незвичну для інших поведінку, погляди, почуття скоує творчу активність, призводить до деструкції вашої творчої особистості.

23 і менше балів. Ви просто недооцінюєте себе. Відсутність віри в свої сили наводить вас надумку, що ви не здатні до творчості, пошуку нового.

ДОДАТОК Г

КОНСПЕКТИ УРОКІВ ІЗ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

Тема. Закріплення знань про звук [ж], букви *Ж, ж* («же»).
Опрацювання народної казки «Лисиця та Журавель». Урок-гра

Мета: закріпити вміння читати склади і слова з буквами *Ж, ж* («же»); вдосконалювати навички звукового та звуко-буквеного аналізу слів; збагачувати активний і пасивний словник учнів; навчати дітей передавати зміст казки; ознайомити учнів з правилами етикету; розвивати мовлення учнів, читацьку пам'ять, увагу, волю, спостережливість, інтерес до читацької діяльності, творчі здібності; виховувати інтерес до усної народної творчості, прищеплювати почуття любові до рідного слова, до природи, чесність, мужність, стійкість, працелюбність, гостинність.

Обладнання: таблиця-блискавка «Жукландія» (на кожного учня), таблиця зі стрілочками «Лисичка і Журавель» (на кожного учня); таблиця для розчитування з буквою *ж*; ілюстрації до казки «Лисичка і Журавель»; іграшки — Лисиця та Журавель, мікрофон, малюнки (лижі, митник, ожеледь, абажур, ажур, огорожа, йорж, жайворонок, кажан, ніж, журавель, ліжко, ожина, гриб рижик, ажур, корж, журналіст, жонглер, хатинка, їжачки); діжка (зі складами і звуко-буквеним аналізом слів); плакат «АКЗАК» з прислів'ями; грамзапис пісні «Я лисичка, я сестричка»; смайлики.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Приготуйтеся швиденько,

Станьте біля парт рівненько.

Ми урок розпочинаємо,

Багато нового пізнаємо.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів. Повідомлення теми і мети уроку

Сьогоднішній урок — до казки крок.

Будемо мандрувати, казкові місця відкривати.

Добрий настрій один одному дарувати,

Й гарні знання здобувати.

Приготуймося до старту,

Підготуємо ми карту!

— Спершу визначимо, яка країна на нас чекає. Про що вона розповідає? Що ми про неї знаємо, і чого дізнаємось? А допоможе нам у цьому блискавка-таблиця.

За стрілочками прочитайте назву нашої країни.

@Рис. Ж У К Л Д Я І А Н

— Як ви гадаєте, що це за країна Жукландія? Чому вона так називається? (Міркування учнів. У цій країні панує буква *Ж, ж* («же»). А вона схожа на жука, тому саме таку назву отримала ця країна.)

— Тут ми закріпимо знання про звук [ж], букви Ж, ж («же») і побуваємо в гостях в українській народній казці. А назва цієї казочки сховалася в чарівній табличці.

(«Лисичка і Журавель»)

— Тепер у кожного з вас є маршрут нашої подорожі по чудовій країні «Жукландії». Подивіться, скільки станцій на нас чекає? А для того, щоб усі їх пройти, треба бути ... (Учні кажуть: сумлінними, активними, старанними, кмітливими та ін.)

— Подивіться, дороги цієї країни дуже слизькі і звивисті. Тому подорожувати ми будемо на спеціальних дощечках. Як же вони називаються?

Якщо став на ті дощечки,
Швидко їду я з гори,
А якщо впаду зненацька —
Ноги будуть догори.
Палки дві в руках тримаю,
Сам собі допомагаю.
Тут потрібна рівновага,
Тренування та увага! (Лижі)

— Так, це справжні лижі. Тож візьмемо їх до рук, вдягнемо на ноги. Й почнемо мандрувати — у край нам невідомий, загадковий. (Учні разом з учителем імітують рухи під швидку музику.)

III. Актуалізація опорних знань учнів

— Ми прибули до місцевої митниці. Щоб потрапити до країни, нам потрібно показати свої знання про букву Ж, ж («же»). Без цих знань нас не пропустять. Тож будьмо уважними. Працюймо швидко й старанно, щоб наші знання не пройшли марно.

Завдання I

1. Розвиток фонематичного слуху. (Виділення на слух слів зі звуком [ж])

— Прислухайте вірш І. Січовика та повторіть усі слова зі звуком [ж]. А які слова ви знаєте зі звуком [ж]? (Учитель дає учням уявний мікрофон — «паличку митника» — і учні ланцюжком називають слова зі звуком [ж]. Повторювати слова не можна.)

Я зібрав жуків чимало,
Та вони всі повтікали.
Я — за ними. Ну й дива!
Заповзли вони в слова:
«Жар, кажан, пожежа,
Жито, жаба, вежа,
Баклажан, пружина,
Жало, вуж, крижина...»
Де жуки ці? Розкажіть,
Позбирати їх допоможіть.

(Повторюючи слова, учні говорять, де знаходиться звук [ж] — на початку слова, в середині або в кінці.)

Завдання 2

2. Артикуляційні вправи

1) Чистомовки

— Додайте до повторюваних складів придуману чистомовку.

ЖА-ЖА-ЖА — ми побачили (вужа). ОЖ-ОЖ-ОЖ — рушаймо в (подорож).

ЖИ-ЖИ-ЖИ — ти мені (допоможи). УЖ-УЖ-УЖ — десь подівся (вуж).

ЖІ-ЖІ-ЖІ — дуже гострі в нас (ножі). ЕЖ-ЕЖ-ЕЖ — бережіть ліс від (пожеж).

ЖУ-ЖУ-ЖУ — книжки я (бережу). ЖЕМ-ЖЕМ — ми природу (бережем).

ЖЕ-ЖЕ-ЖЕ — цуцик м'ячик (стерече). ЖОК-ЖОК — вийду я на (бережок).

2) Скоромовки.

- Жовтий жук купив жилет, Джемпер, джинси та жакет.

- Жатка в полі жито жне, Жатку жайвір дожене.

- Біжить стежина поміж ожини, І вже у Жені ожини жменя.

- ЛЕЖЕНЬ

Жоржик — лежень, лежебока.

З лежебокою морока.

Женя каже:

— Не лежи, жито жати поможи.

Лежень каже:

— Дуже жалко, жалко, Женечко, лежанки.

Що ж, як будете ви жати,

Зможу в житі я лежати.

Г. Бойко

Завдання 3

3. Читання складів і слів з буквою «же». Словникова робота

— Зі звуком [ж] ви чудово впорались. А зараз ми дізнаємось, чи вмієте ви читати склади й слова з буквою «же»?

— Прочитайте на одному видиху усі (по черзі) рядки з буквою «же».

— Прочитайте уважно стовпчики слів і знайдіть слова, які сховалися у них!

ЖАРт	жовТОК	жуРАВЛИ	ОЖЕЛЕдь
НІЖка	жеБРАК	К	ПАСаЖИР
неВЖЕ	жУРНАл	оЖИТИ	живОПИС
жоЛОБ	аБАЖУР	дриЖАТИ	БАКлажан

БАРжа

сТЕЖка

СЕРжант
ВедМЕЖА

ІРЖАвий

— Значення яких слів було незрозумілим? Що означають слова *ожеледь*, *абазур*, *ажур*?

Ожеледь — шар льоду, що утворюється внаслідок замерзання крапель мряки чи дощу на поверхні землі або предметів при температурі нижче 0 °С.

Абазур — частина світильника, призначена для захисту очей від сліпучої дії джерела світла. Виготовляється зі скла, пластмаси, металу, тканини, картону та ін.

Ажур — 1) тонка мереживна тканина; 2) майстерне плетіння з тонких металевих ниток в ювелірній роботі, в художнє литво. (*Напр.* ажурні ґрати.)

— Молодці, ви відмінно впоралися з усіма завданнями митниці, а тому можете подорожувати нашою Жукландією. Щасливої дороги! Бережіть себе!

IV. Підготовка до читання уривка казки «Лисичка і Журавель»

Станція 1 (Сторожова Жука)

Перед нами — огорожа,

Та пройти ми її зможемо.

Очі лиш замружимо,

Й тяжкі ворота відкрити здужаємо!

— Сторож жук нас зустрічає.

Радо, щиро нас вітає.

Він нам каже: «До калюжі не ходіть —

Там жабеня прожорливе сидить!

Воно голодне завжди.

А тому — як нападе й букви ваші забере!

З ним ніхто силою змірятися не може.

А з'їло воно аж половину наших слів.

І вже нема наших свіжих райдужних полів,

Де так цвіло багато букв ..жж..жж..жж!»

— Як ви гадаєте, чи не потрібно нам туди ходити?

Можливо, все напризволяще, жабеняті тому залишити? (Думки учнів.)

— Справді, ми повинні допомогти доброму жуку й цій чудовій країні. Тож неси на крилах нас — до калюжі тої! Ми допоможемо тобі!

Жук. Понесе на крилах вас добрий джміль — друг мій.

(Звучить політ джмеля. Учні встають, випрямляють руки, спину, роблять один оберт навколо себе і тихо сідають за парти.)

Станція 2 (Урожайна)

Гра «Збери урожай, що з'їло жабеня»

Жабеня. Хто ж до мене на обід?

Учні. Це ми, учні 1-го класу. Ми знаємо, що половину врожаю з буквою «же» ти з'їло. Віддай урожай мешканцям своєї країни! Ти ж можеш само вирощувати слова, ще й ділитися ними можна.

Жабеня. Нехай, я зроблю це, але лише за однієї умови. Я вам дам залишки слів, а ви їх самі відгадаєте. Даю вам рівно 3 хвилини на це, бо потім я стану жадібним і з'їм вас самих.

Час пішов: «Жи-жи-жи — спробуй, дожени».

(Йорж, жайворонок, кажан, ніж, журавель, ліжко, ожина, ажур, рижик, корж, журналіст, тиждень)

— Діти, давайте розкажемо жабеняті, чому таку їжу не можна йому їсти? До чого це зможе привести? Чим воно повинно харчуватися? (Міркування учнів.)

Станція 3 (Ключ до казки)

Читання деформованого тексту

— Жабеня нам щиро подякувало за наші поради і тепер дотримуватиметься правильного харчування і не ображатиме мешканців своєї країни.

Жонглер. Привіт усім! Ви так гарно працювали, що не помітили, як підійшли до Станції «Ключ до казки». Щоб вам потрапити у казку, треба чарівний «ключик» мати. І я вам у цьому допоможу. До речі, ви знаєте, хто я? Так, ви потрапили в гості до знаменитого чарівника і жонглера — режисера країни Жукландії Жана! Як ви гадаєте, з чим я працюю, чим я жонглюю? Справді, м'ячики, зірки, факели... — це я вмю! Але є одна таємниця — я вмю жонглювати буквами! Ось, подивіться! Спробуйте прочитати. (Перед учнями — деформований текст.)

Журавель

еЦ векийли нийраг тпах. Він ганадує лекуле. У гоньо гідов яши і зьдоб. р'яПі у ражувля ірес. Хіств, часнати говило і яши чорні. рилаК кінзачуються чормини напір'їми.

(Демонстрування ілюстрації із зображенням журавля.)

Жонглера. А що ви знаєте про журавлів? Хто знає, як їх іще в народі називають? (Відповіді учнів.)

— Журавель — найвищий птах. Досягає у висоту 120 см (учитель показує дітям довжину журавля рукою). Але його вага лише 6–7 кг. Має довгу шию й ноги. Ніс і той довгий. Ззаду звисає пишний жмут довгого пір'я. Це не хвіст, як часто гадають, а частина махового пір'я крил. А голос дзвінкий — за три кілометри чути. Як курликне під хмарами, так усі підіймають голови вгору. (Звучить клич журавля.)

Жонглер. А я знаю цікаву загадку про них. Послухайте, чи здогадалися б ви, хто це?

Дивний ключ у небі лине,

Не залізний, а пташиний.

Цим ключем в осінній млі

Відлітають... (журавлі).

Учні вчать вірш-загадку, яка слугуватиме «ключем» до казки.

— Так, журавлі відлітають довжелезним кутом, або трикутником. Або ж «ключем», як це часто називають у народі. (Демонстрування ілюстрації журавлиного «ключа».) І люди сумують за журавлями. Бо летять журавлі у вирій не з радістю, а з сумом, журбою. Люди люблять журавлів. Тож і будують криниці з журавлями як символами й оберегами країни України.

Якщо побачиш журавлів уперше навесні, коли вони летять з вирію, то треба називати їх *веселиками*, а не журавлями; хто назве веселиками, тому буде цілий рік весело, а хто — журавлями, той буде цілий рік журитись.

V. Хвилинка-розминка

Звучить курликання журавлів.

Тож станьмо миттю (Учні встають із-за парт, журавлями, витягуються, імітують політ, оберти

Полетимо далекими краями, головою, плечима. Кружляють

Широкі крила, довгу шию навколо себе.)

маємо,

У високе небо відлітаємо.

Станція 4 (Лисиччина)

Звуко-буквений аналіз слів

Лисиця. Ой, сполохали ви мене, невже прийшли? Не встигла я прибратися, зі всім розібратися. Повірте, дуже хочу вас млинцями пригостити. А що робити, коли стіл я маю ще ненакритий? Отож, послухайте, шановні друзі, допоможіть мені у цьому. Ось діжка вам! (Лисиця дає дітям діжку зі складами.) Отут склади, які в слова потрібно скласти. Наприклад, до складу «бі» додаю склад «жить» — отримую «страву», що «біжить».

@Рис. бі + жить = біжить

— Та це не все — лише початок «страви». А щоб смачнішою була вона, потрібно ще «приправу» правильну до неї підібрати. Наприклад, слову, що ми щойно склали, підходить ця «приправа»:

@Рис.

— Робіть, а я піду — накрию стіл і суп зварю.

З чарівної «діжки» учитель дістає склади, які потрібно скласти у слова і знайти відповідну звукову модель. Якщо учням складно поєднати склади у слова, вони можуть скористатися словами-підказками в Букварі на с. 104. Слово «журавель» — самостійно розбирають.)

VI. Фізкультхвилинка

Лисичка. А ось і я прийшла — свіженьку їжу принесла. Пісеньку співаю — відпочити вас скликаю.

Учні підводяться і співають разом з лисичкою пісеньку, імітуючи відповідні рухи.

Я ЛИСИЧКА, Я СЕСТРИЧКА

Я лисичка, я сестричка, не сиджу без діла,
 Я гусяток пасла, полювать ходила. (Двічі)
 А тепер мені в неділю треба відпочити,
 Свою хатку гарнесенько треба прикрасити. (Двічі)
 А щоб краща, а щоб краща була моя хатка,
 Піти треба у гаєчок, квіточок нарвати. (Двічі)

Станція 5 (АКЗАК)

1. Словникова робота

— Ой...йо..йой! Куди це ми зайшли? (Висить плакат, стоїть хатинка.)

Давайте перевернемо табличку. (КАЗКА) Ми завітали в гості до самої казки.

Казка нас вже зустрічає,
 Й гостинністю пригощає.

Тож заїдемо у хатинку
 Лише на одну хвилинку.

І подивимось: що там?

Якась табличка ...

А на ній слова!

Учні читають слова з таблички й визначають їх значення.

Подружилися — потоваришували, заприятелювали.

Вгощу — пригощу, почастую, нагодую.

Призволяйтеся — їжте, пригощайтесь.

Погордувати — поставитися до кого-небудь зневажливо, зверхньо, презирливо.

Випорожнити — робити порожнім.

Пісним голосом — нудним, нецікавим голосом.

Облизня спіймати — лишитися без того, на що розраховував; зазнати невдачі.

— Тепер Лисичка й Журавель готові нас зустріти. Вони свою історію нам хочуть розказати.

— А ось вони — у Букварі на нас чекають на с. 105. (Аналіз малюнка.)

Лисичка. Я ж казала, що приготувала цікаву казочку для вас. Отож зберіться, рівно сядьте, уважно казочку послухайте про нас — Лисичку й Журавля. І ви дізнаєтесь, чому Лисичка не дружить з Журавлем.

Учитель розігрує казку за допомогою моделей іграшок журавля і лисички.

2. Читання казки (уривка) «Лисиця і Журавель» (за Букварем)

1) Читання вчителем.

— Чому Лисичка запросила Журавля в гості?

2) Читання учнями (напівголосно, самостійно).

Після напівголосного перечитування уривка вчитель з'ясовує, чи добре школярі запам'ятали зміст.

— З яким проханням звернулася Лисичка до Журавля? Що вона приготувала на обід? Хто знає, що було далі?

3) Читання казки повністю (за книгою).

Відповіді учнів на запитання

— На що сподівалися Лисичка та Журавель, коли йшли у гості?

— Як Лисичка пригощала Журавля? Чи гостинною вона була? Чи смачна страва була? Чому Журавель її не скуштував?

— Як Журавель пригощав Лисичку? Чому він так вчинив? Чим закінчилася їхня дружба?

— Як ви вважаєте, чи були вони справжніми друзями? Чому?

— Чого вчить ця казка? (Потрібно ставитись до інших так, як би ти хотів, щоб ставилися до тебе.)

— Чи правильно вчинили Лисичка та Журавель? До чого це призвело? (До сварки назавжди.) Які правила забули герої цієї казки? (Правила гостинності.)

— Як ви зустрічаєте своїх друзів? Якими правилами керуетесь?

Станція 6 (Народ каже, як зав'яже)

Робота з прислів'ями (на дошці)

— Ми так добре працювали, що й не помітили, як дійшли до станції: «Народ каже, як зав'яже».

@Рис.

«Не той друг, що медом маже, а той, хто правду скаже»

«Народ скаже, як зав'яже»

«Яке частування, таке й дякування»

Бесіда

— Здавна наш народ цінує дружбу і засуджує ворожнечу між людьми. Про дружбу складено багато пісень, віршів, прислів'їв. Подивіться, які прислів'я нам зустрілися на цій станції. (Учні читають написи на дошці.)

— Як ви їх розумієте? Які ще прислів'я про дружбу ви знаєте? (Друзі пізнаються в біді. Людина без друзів — що дерево без коріння. Дружба — як дзеркало: розіб'єш, не складеш. З добрими дружись, а лихих стережись.)

— Яке прислів'я може бути заголовком до казки? Чому?

Станція 7 (Друкування)

— Щойно ми зайшли до станції «Друкування». Вона маленька, але на вдачу велика. Той, хто її пройде, закарбує у своїй пам'яті дорогоцінне прислів'я про справжню дружбу. (Учні друкують прислів'я на дошці та у зошитах «Яке частування, таке й дякування».)

Станція 8 (Інженерна)

Фізкультхвилинка. Переказ казки учнями за допомогою малюнків.

— Ми писали, ми писали й на станцію «Інженерну» потрапили. (Учні підводяться і роблять фізкультхвилинку.)

Встало вранці ясне сонце,

(Потягування.)

Зазирнуло у віконце.

Ми до нього потяглися,

За промінчики взялися.

Будьмо дружно присідати, (Присідання.)

Сонечко розвеселяти.

Встали-сіли, встали-сіли.

Бачите, як звеселили.

Стало сонце танцювати, (Танцювальні рухи.)

Нас до танцю закликати:

Нумо разом, нумо всі

Потанцюймо по росі.

— Подивіться, хто прийшов? Їжачки-інженери країни Жукландії.

Їжачки. Доброго здоров'ячка вам! Ви потрапили прямо на нашу роботу. Бачите, як багато нам потрібно зробити! (Демонстрування малюнків до казки «Лисичка і Журавель».) Нам потрібно на цій дорозі казку намалювати і усі малюнки правильно розташувати. Та одне лиш нас непокоїть — казки цієї ми не знаємо, а Лисичка в гості нас не пускає. Що робити?

— А ми цю казку добре знаємо. Допоможемо їжачкам? Розкажемо їм казочку про «Лисичку і Журавля»? Та спершу давайте малюнки розставимо на місця. (На дошці учні послідовно розташовують малюнки, а потім переказують казку за їх допомогою.)

Станція 9 (@Рис. Я) Підбиття підсумків уроку

— А ось і остання станція. Як вона називається? («Я») Тут потрібно відповісти на запитання: «Що я зробив за урок? Що в мене вийшло найкраще? Чому? З чим мені було тяжко працювати? Над чим мені ще потрібно попрацювати?»

— А для того, щоб краще все згадати, скористаємося нашою картою.

— Перед подорожжю до країни Жукландії нам потрібно було пройти митницю. Що ми там робили? (Перевіряли свої знання букви *Ж*, *ж* («же»): на слух сприймали слова зі звуком [ж], працювали з чистомовками, скоромовками, читали склади і слова з буквою *ж* («же».)

— З ким ми зустрілися на початку нашої подорожі? (З жуком-сторожем, який розповів про жабеня-буквоїда.)

— Що ми зробили на станції «Урожайна»? (Учні згадують про те, як вони вставляли пропущені літери й отримували слова *урожаю*; згадують, які нові слова вони почули і яке їх значення, яку пораду дали жабеняті.)

— Згадайте, який ключ до казки ми знайшли? Що це за слово і що воно означає? (Учні згадують про те, як вони читали деформований жонглером Жаном текст. Що цікавого дізналися про птаха журавля, як його ще називають у народі, згадують віршик про журавля і чому ставлять криниці з журавлем.)

— Як нас зустріли на станції «Лисиччина»? Як ми допомогли лисичці приготуватися? (Учні згадують про звуко-буквений аналіз слів; яку пісню вони згадали на цьому уроці.)

— Який сюрприз нам приготувала станція «АКЗАК»? (Казочку, яку уважно слухали, й уривок з якої прочитали; відкрили для себе нові слова і їх значення; згадали правила гостинності.)

— Що нового дізналися на станції «Народ скаже, як зав'яже»? (Учні згадують прислів'я, які запам'ятали.)

— А тепер скажіть, чи викарбувалося у вас у пам'яті прислів'я до казки, яке ми друкували на наступній станції? («Яке частування, таке й дякування».) Що воно означає?

— Кого ми зустріли на станції «Інженерна»? Як ми допомогли їжачкам? Як ви гадаєте, їм сподобався наш переказ казки?

— Отже, що зробили ми за урок? (Закріпили вміння читати склади, слова і речення з буквою *ж* («же»), вдосконалили навички звукового та звуко-буквеного аналізу слів; збагатили активний і пасивний словник, навчилися передавати зміст казки, згадали правила етикету.)

— Мешканці країни Жукландії дякують вам за допомогу, за вашу чудову роботу. Тому король країни Жук дарує кожному ось такий гарний смайлик (@Рис.). Він допоможе вам самостійно оцінити свою роботу на уроці.

— Кому на уроці було все зрозуміло, з усіма завданнями впоралися впевнено, намалюйте веселого чоловічка. (@Рис.)

— Якщо ви не змогли гарно виконати деякі завдання, намалюйте такого чоловічка. (@Рис.)

— Кому на уроці було дуже важко працювати, із завданнями не могли впоратися, намалюйте сумного чоловічка. (@Рис.)

— Розкрию секрет цього смайлика. Він може змінювати свій настрій і свою посмішку. А для того, щоб він був завжди усміхненим треба старанно працювати на уроці.

Тема. Закріплення навичок письма букви *ж* («же»), слів, речень. Урок-ярмарок

Мета: закріпити навички написання букви *ж* («же») окремо, у складах, словах, реченнях; збагачувати словниковий запас; удосконалювати вміння робити звуко-буквений аналіз слів; ознайомити учнів із такою традицією українського народу як ярмаркування; розвивати творчіздібності, усне і писемне мовлення, естетичні смаки, вміння виразно читати вірші; виховувати повагу до українських звичаїв і традицій, бережливе ставлення до праці людей, природи, близьких; виховувати працелюбність, старанність, ініціативність, рефлексивність.

Обладнання: столи, прикрашені різноманітним товаром: квітами (жоржинами, жасмином, підсніжниками), ласощами (пиріжками, коржиками, коржами та ін.), ажурними поробками (серветками та ін.,

прикрасами та ін.); одягом (жупан, кожух, піджак, жакет); грамзапис українських народних мелодій, співу жайворонка, скрекотіння сорок, квакання жаб, звучання скрипки; кольорові олівці, таблиці на кожну дитину («Будинок жука», «Гарілки жабенят» (з прислів'ями); українські костюми, маски жука, журавля, квітника (для учнів, які виконують роль продавців); малюнки: огорожа (з буквою *ж* («же»)), жайворонок, журавель, жабенята, упряжки коня, жатки; малюнки, у назвах яких є літера *ж* (жолудь, ожина, їжак, сніжинка, ведмежа, рижики, жираф, ложка, кружка, книжка, рожевий колір, морж, баклажани, бджола з жалом, діжка, ножиці та ін.); мікрофон.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Вже дзвінок нам дав сигнал —

Працювати час настав!

Тож і часу ти не гай,

Працювати починай!

II. Мотивація навчальної діяльності учнів. Повідомлення теми, мети і завдань уроку

Жук з країни Жукландії

Добрий день вам, діти!

Добрий день, учитель!

Я прийшов сюди до вас

Із запрошенням від нас.

На ярмарок просимо усіх завітати.

Цікаві речі для себе придбати.

На ярмарку нашим веселім, багатім,

Є чим дивуватись і є що придбати.

— Учні, а хто знає, що таке ярмарок? (Відповіді учнів.) Так, це торг, який влаштовується у певному місці і відповідної пори для того, щоб продавцям продати товар, а покупцям — купити. Сьогодні ми будемо покупцями на ярмарку країни Жукландії. Але для того, щоб речі купити, нам знадобляться не гроші, а наші знання і вміння. Хто здогадався, які знання нам потрібні? (Знання букви *ж* («же»), вміння її гарно писати у складах, словах, реченнях.)

Тож будьте уважні, розумні, кмітливі й сміливі,

Багатство знань на уроці сьогодні відкріймо!

Звучить весела українська мелодія.

III. Похід на ярмарок

Бесіда за матеріалами уроку читання. Словникова робота

— І знову огорожу ажурну ми зустрічаємо.

Хто бачить в ній щось незвичайне?

Так, це королева країни — літера *ж* («же»)

Зустрічає нас вже!

Треба відкрити її нам лише.

Та ж вона чарівна і містить завдання:
Виконаємо їх, покажемо наші знання!

Завдання 1

— Прослухайте скоромовку з буквою «же».

Скажіть, хто де живе?

Слова зі звуком [ж] запам'ятайте,

А потім зі мною пограйте!

Жук живе в старій жоржині,

Жайвір в кущиках жасмину,

Бджілка жовтий мед збирає,

В небі журавель кружляє.

Е. Галадріель

Гра «Впіймай слова зі звуком [ж], що траплялися у вірші»

Учитель промовляє слова зі звуком [ж] (жук, жито, живе, жаба, жоржини, кажи, жасмин, діжка, жовтий, книжка, журавель, урожай, кружля; бджілка, жінка), а учні плескають у долоні, коли почують слово, що зустрічалося у скоромовці.

— Яке слово загубилося? (Жайвір = жайворонок)

— Хто такий *жайвір*? Що він робить? (Птах, схожий на горобчика (жевжика). Починаючи співати, він швидко підіймається вгору, описуючи великі кола. Летить згори спочатку повільно, а потім раптово складає крильця і «каменем» падає додолу.)

Звучить спів жайворонка.

— Що таке *жасмин*? (Це ліана (повзуча рослина) з білими, жовтими або червоними квітками і вишуканим, ніжним ароматом)

Гра «Знайди пару»

На кожному парту роздаються слова, які учні повинні з'єднати стрілочками, а потім переказати скоромовку близько до тексту.

@Рис. жук → жоржина

жайвір → жасмин

бджілка → збирає

журавель → кружляє

Завдання 2

Звуко-буквений аналіз слів *жайворонок*, *жасмин*.

— Дмунув вітер, й розлетілись слова. А жук їх зібрав і у кошики поклав.

Зберіть літери й отримайте слова. Зробіть звуко-буквений аналіз цих слів.

(*I варіант* розбирає слово *жайворонок*, *II варіант* — *жасмин*.)

@Рис. й а ж р о в о к н

Жайворонок — 10 букв, 10 звуків.

@Рис. а м и ж н с

Жасмин — 6 букв, 6 звуків.

— Молодці, виконали усі завдання королеви країни — літери *ж*

(«же»). Тому вхід на ярмарок — вільний.

IV. Робота над темою уроку

— Подивіться, які щирі й багаті столи! Скільки різного товару можна купити!

Ось тут продаються квіти. Які вони гарні і як пахнуть! Так і хочеться їх купити.

1-й учень

Жоржини, жоржини,

Рожеві і білі,

Червоні і жовті в саду розцвіли.

Купуйте красу цю — запашну й кольорову.

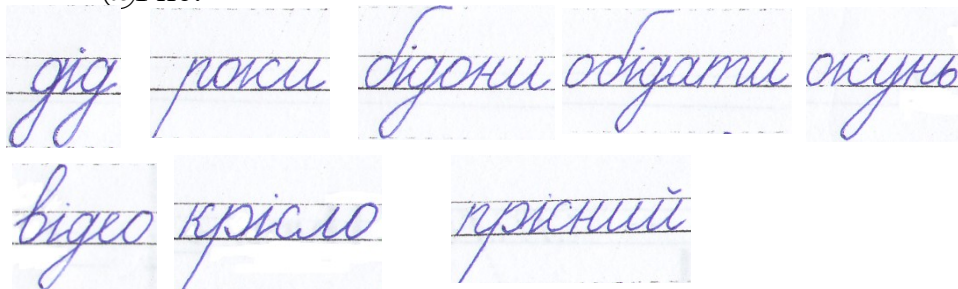
Буде вам щастя і радість до столу.

— А для того щоб купити оці розкішні квіти, нам потрібно завдання продавця зробити.

Завдання 1. Письмо літери ж («же»)

— Перед вами — слова, прочитайте їх уважно і скажіть, що ховається у них?

@Рис.

(Учні читають слова з дошки й з'ясовують, що у них «захована» буква ж, згадують елементи, з яких вона складається, чим відрізняється від друкованої літери, що спільного і відмінного має з буквами с, о, з, н.)

Покажіть, як букву ж («же»)

Ви писати вмієте уже?

До дошки виходить учень і коментує написання літери «же».

— Рядкова буква ж («же») складається з правого і лівого півовалів та елемента, який у своєму складі має три прямі, що, поєднуючись, утворюють гострі кути (*i-раз-i*, *i-два-i*, *i-три-i*).

— Починаємо писати нижче верхньої рядкової лінії. Ведемо правий півовал: *i-раз-i*. Трохи нижче середини півовалу пишемо другий елемент: *i-два-i*. Відступаємо від другого елемента відстань, що дорівнює ширині першого півовалу. Починаємо писати лівий півовал трохи нижче верхньої рядкової лінії на: *i-три-i*.

Учні уважно спостерігають за написанням літери й коментують написане. Потім пишуть літеру «же» у повітрі і в зошитах.

Сядьмо рівно і почнемо букву «же» писати ми:

I-раз-i, *i-два-i*, *i-три-i*.

— Написали? А тепер олівчик кольоровий взяли й найкращу

буквочку обрали. Намалюйте маленьку квіточку над нею — це буде ваша плата за жоржину.

2-й учень

Білосніжний і ніжний жасмин —

Король ароматів він.

Купуйте його — і ви

Почуєте аромат весни.

— Яке ж завдання на нас чекає?

Завдання 2. Гра «Доповни слово». Письмо складів з літерою «же»

— Ми, квіткарі, завдання схожі розробили,

Щоб вам уважність вони принесли

Й радість відкриття надали.

Бо знов перед вами — слова,

Що в першій завданні були.

Ще секрет містять вони — це склади з літерою «же»,

Знайдіть і прочитайте їх уже.

Учні знаходять склади: *жи, жо, жа, жу, же, жло, жни*.

— Якого складу тут немає? (Складу *жі*)

— А тепер ми перетворимось на чарівників і з цих складів утворимо слова.

— Що потрібно зробити, щоб склади ці на слова перетворити? (Міркування учнів.)

жи — (жито, жир, життя, жираф, живіт, ожина, пожива, кружити, жоржини);

жо — (жолудь, жовтий, жовтень, жовток, жорна, жоржини, жонглер, жокей, сніжок);

жа — (жабень, жар, жатка, жайворонок, жало, жарт, жадність; бажання, баклажан, кажан, піджак, ряжанка, урожай, огорожа, вежа, ведмежа, іржа, одежа, огорожа та ін.);

жу — (жук, журавель, журавлина, журба, журнал, ажур, абажур та ін.);

же — (жебрак, жеребець, жених, уже, ожеледь, переможець, прожектор та ін.);

жі — (жінка, важіль, лижі, моржі, коржі);

жни — (жнива, кожний, обережний).

— Молодці! Ви отримуєте бонус! Тепер ви зможете прикрасити букет квітів ажурним мереживом майстерного плетіння з лози. Зараз це дуже модно.

Та спершу склади ці слід написати,

Й гарно їх у нашому зошиті відшліфувати!

— Отже, напишемо склади *жи, жо, жа, жу, же, жі*.

І згадаємо про їхніх сестричок — вони з тих самих букв складаються, Але не буквою «же» починаються!

Як їх звать? (*иж, ож, аж, уж, еж, іж*)

Учні записують склади і коментують їх написання.

I варіант: жи — иж, жо — ож, жа — аж.

II варіант: жу — уж, же — еж, жі — іж.

3-й учень

Підсніжник, підсніжник — весни провісник,

Усмішка рідної землі,

І радість у білосніжній красі.

Він продається у горщичках,

І його можна поливати дощичком.

Завдання 3. Письмо слів з буквою «же».

Щоб купити оцю красу,

Треба завдання жучка Жу-жу

Вам розгадати.

Жук

Я загадки вам розкажу, жу-жу,

Спробуйте їх відгадати.

І мій будиночок розфарбувати.

Учні розгадують загадки, а відгадки знаходять і розмальовують кольоровими олівцями у таблиці — «будинку жука».

1. Від хати до хати йде, а в хату не заходить. (Стежка)

2. В'ється вірвочка, а на кінці жовта головка. (Вуж)

3. Дві дощечки, дві сестрички понесуть мене з гори. (Лижі)

4. Хто говорить мовчки? (Книжка)

5. По землі скаче, по воді пливе. (Жаба)

6. Літає крилами, ходить ногами, висить догори лапками. (Кажан)

7. Із кінця колодочка, а на кінці гостре. (Ніж)

8 ...у бабусі два веселі гуси. (Жили)

— Чудова робота, тепер ви зможете в зошит слова ці записати й квітникові показати. За добру роботу він сніжною квіткою вас нагородить!

Учні пишуть слова, попередньо розбираючи їх написання.

I варіант пише слова: вуж, лижі, кажан, стежка;

II варіант пише слова: книжка, ніж, жаба, жили.

— Розумнички! Прекрасно попрацювали!

І квіти в горщичках узяли.

Будемо тепер за ними доглядати,

Й свою турботу дарувати!

4-й учень

Лавка ласощів на вас чекає,

Свіжими пиріжками вона пригощає.

Хто хоче спробувать? — Підійдіть!

І на смак їх оцініть!

— А спробуймо смачненьких пиріжків! Подивимось, що на нас чекає? (Учитель дістає меню.) Що ж нам приготував місцевий пекар — Журавлик?

Фізкультпауза. Гра «Жмурки»

Учні промовляють лічилку і виконують відповідні рухи.

Журавель по жабенят

Вийшов на купиння.

А вони усі підряд —

Жух! — у жабуриння:

— Журавлику — журко!

Нумо грати в жмурки!

В. Гринько

Завдання 4. Гра «Знайди прислів'я». Словникова робота (слово гуж)

Письмо речення (приказки) з буквою «же».

— Кожне жабеня на тарілочках заховало прислів'я! Наше завдання — допомогти кухареві Журавлику знайти їх і прочитати.

Учні беруть кольоровий олівець і обводять ту приказку тонкою лінією, яка їм дісталася. Потім разом з учителем обговорюють зміст і значення кожного вислову.

1. Вік живи — вік учись.
2. Під лежачий камінь вода не тече.
3. Поганому животу і пироги вадять. (Здоров'я треба берегти.)
4. Взявся за гуж, не кажи, що недуж.

Гуж — частина упряжки коня, мотузка, яка скріплює дугу, хомут і голоблі. (Демонстрування малюнка.)

— Запишемо прислів'я: «Взявся за гуж, не кажи — недуж».

Один учень виходить до дошки і коментує написання речення.

— Кухар Журавлик дякує нам за допомогу і пригощає нас смачними пиріжками.

5-й учень

Коржі, коржі — купуйте коржі,

З них можна зробити тортки смачні!

Підходьте сюди — подивіться, які запашні!

Учитель. Скажіть, продавцю, що слід зробити, щоб ці коржики купити?

Завдання 5. Складання речень зі словами зі звуком «же». Побудова схем до речень

Учень. Я пропоную вам гру «Відгадай слово».

На кожному парту я роздам малюнок, де зображено предмет з літерою «же». Один учень словесно описує (не називаючи його) так, щоб другий учень відгадав, що зображено на малюнку.

Потім із цим словом складіть речення і побудуйте схему до нього. (Завдання можна ускладнити: вгадане слово пов'язати зі словом *корж*, утворивши речення і склавши до нього схему в зошиті.)

Учням роздаються малюнки: жолудь, ожина, їжак, сніжинка, ведмежа, рижики, жираф, ложка, кружка, книжка, рожевий колір, морж, баклажани, жало (оси), діжка, ножиці.

У зошити записують схеми складених речень. Наприклад, зі словом *сніжинка* учні можуть скласти таке речення:

Маленька сніжинка прикрасила спечений корж.

@Рис.

— Молодці, ви були активними, уважними, тому продавець продає нам коржі. З них ми приготуємо торттики смачні.

Фізкультхвилинка

Звучить скрекіт сорок, кумкання жаб, звуки скрипки й українські мелодії.

Стрибу-стрибу! Скоки-скоки!

На ярмарок прилетіли дві сороки.

Прискакали жабенята,

Стали у танку кружляти.

Прибігла лисонька —

Заграла на скрипочці.

Скре-ке-ке, ква-ква-ква!

Щоб спочила голова.

Ми добре відпочили,

Покружляли й пограли!

А тепер часу не гаймо —

Купувати гарний товар поспішаймо!

6-й учень

(На столі лежать різноманітні ажурні поробки.)

— Підходьте сюди, ажурні прикраси купуйте!

Купуйте і радість своїм близьким подаруйте!

Завдання 6. Відновлення деформованого речення.

— Із поданих слів складіть і запишіть речення.

Варіанти речень:

1) сніжок лужку На тане. (*На лужку тане сніжок.*)

2) жоржин Жук біля жовтих кружляв. (*Жук кружляв біля жовтих жоржин.*)

3) жито жне Жатка. (*Жатка жне жито.*)

4) гасить Пожежник пожежу жваво. (*Пожежник жваво гасить пожежу.*)

5) біля зустрів сторожа-стрижа вужа Журавель. (*Журавель зустрів вужа біля сторожа-стрижа.*)

7-й учень

Пропоную кросворд розгадати,

Й український одяг узяти.

Кожухи, жупани, жакет і піджак —

І все це наш майстер робити мастак.

Він усе робить з вдачею,

Його вироби завжди є кращими.

Завдання 7. Розгадування кросворду. Розвиток мовлення учнів

Щоб купити прикраси ажурні,
Слова, протилежні за значенням знайти ми повинні.
У нашій мові є слова, зовсім протилежні,
І частенько так бува, що ми від них залежні.
Наприклад, день і ніч, білий — чорний.
Підказку лиш одну дати я можу!
Букву «же» ми зустріти зможем.
— Назвіть слова, протилежні за значенням, з буквою «же».

По горизонталі:

1. Ворожнеча (дружба).
4. Легкий (важкий).
7. Повний (порожній).
8. Доброта (жорстокість).

По вертикалі:

2. Упоперек (уздовж).
3. Верхній (нижній).
5. Захворіти (одужати).
6. Стояти (лежати).

З двома словами учні складають речення, а також розбирають прислів'я і приказки:

- Дружба та братство — дорожчі за багатство.
- Нелегкий хліб (важка робота).
- Порожній горнець дзвенить, а повний мовчить. (Не розумна, «пуста» людина любить багато говорити, вихвалитись, а розумна поводить стримано.)

- Як у кишені порожньо, то й на базарі не забаришся.
- Не мати Бога в животі (бути жорстоким, несправедливим).

V. Підсумок уроку

Ярмарок наш закривається,

І у вас питається:

Що встигли вже купити?

Що вдалося зробити?

Про що ще хотіли б ви дізнатись,

Щоб кращі знання мати?

Метод «Мікрофон»

Учні згадують, що вони зробили на уроці, які знання їм стали у пригоді. Що робитимуть з купленим товаром? Що цікавого дізналися? Що вийшло найкраще? З якими труднощами стикалися під час виконання завдань? Що розповідатимуть своїм близьким про урок-ярмарок?

Діти оцінюють свою роботу на уроці за допомогою смайликів (малюють посмішку).

Під кінець уроку учні встають і звертаються до «продавців»: «Бажаємо, щоб на ваших столах завжди був достаток, щоб вам було що продавати і чим нас порадувати!»

Продавці: «Нехай куплені речі будуть до речі. І приносять справжнє задоволення вам і вашим близьким!»

Звучить пісня. Діти співають.

Ой там, на веселім базарі,

Продавали, купували, жартували.

Із покупками потому

Повертаємось додому. (Двічі)

ДОДАТОК Д

СТРУКТУРА ВИБІРКОВОГО ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

«ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПІД ЧАС

НАВЧАННЯ ГРАМОТИ»

Інформація вибіркової навчальної дисципліни доповнює знання та вміння, що формуються у студентів під час вивчення базових дисциплін та готує майбутніх учителів початкових класів до навчально-виховної та педагогічної практики протягом 5-7 семестрів.

Програма вибіркового освітнього компоненту може містити три змістові модулі: «Теоретико-методологічні основи формування творчих здібностей», «Особливості формування творчих здібностей в учнів початкових класів у процесі навчання» й «Види грамоти та їх вплив на формування творчих здібностей молодших школярів».

Перший модуль передбачає ознайомлення студентів з темами: «Гене́за поняття «творчі здібності» у психолого-педагогічних дослідженнях», «Структура творчих здібностей та їх різновиди», «Основні підходи та принципи розвитку творчих здібностей у навчальному процесі», «Організаційно-педагогічні умови формування творчих здібностей у процесі навчання», «Роль особистості вчителя у формуванні творчих здібностей. Поняття педагогічної творчості», вивчення яких сприяє засвоєнню майбутніми фахівцями системи знань про основи формування творчих здібностей.

Другий модуль націлено на підготовку майбутніх фахівців до формування творчих здібностей в учнів початкових класів (специфіку застосування конкретних технологій, форм, методів, прийомів з формування творчих здібностей молодших школярів); особливості здійснення діагностики творчого розвитку учнів (розкривається сутність основних категорій методів, методик, що застосовуються для діагностики рівня прояву творчих здібностей молодших школярів та їх практичне застосування); різні види нестандартних уроків, спрямованих на розвиток творчості учнів початкових класів (уроки у формі змагань, ігор, уроки – вікторини, уроки – заочні екскурсії, уроки – подорожі, уроки – інтерв'ю, уроки – презентації, уроки – дослідження, уроки - рольові ігри тощо); аналіз уроків учителів-практиків щодо можливостей формування творчих здібностей учнів.

Під час вивчення третього модуля майбутні педагоги знайомляться із видами грамоти в початковій школі, можливостями уроків навчання грамоти (рідної мови, іноземної мови, інформатики) для формування творчих здібностей школярів. Окрема тема присвячена тексту як засобу розвитку творчих здібностей та методиці використання текстів на уроках вивчення грамоти (української мови, іноземної мови, інформатики) для формування творчих здібностей учнів початкових класів.

Зміст вибіркової навчальної дисципліни також передбачає виконання студентами творчих завдань, що входять до переліку завдань практичних занять, які спонукають студентів не лише відтворювати подану на лекційних заняттях інформацію, але й аналізувати, систематизувати та застосовувати отримані знання на практиці.

Також на самостійну роботу виносяться завдання творчого характеру, де студенти мають змогу не лише відтворити інформацію, але й поглибити, доповнити та закріпити свої знання: довести або спростувати твердження – «Нова українська школа – шлях до творчої особистості чи втрата?»; участі в обговоренні на тему «Основні тенденції сучасної початкової освіти: стан,

проблеми та шляхи вирішення»; запропонувати на власний розсуд шляхи формування творчих здібностей на матеріалі конкретного уроку; здійснити аналіз нормативних документів, підручників щодо їх спрямованості на формування творчих здібностей учнів початкових класів; розробити poradnik (методи, принципи, форми роботи з розвитку творчих здібностей учнів) для фахівців початкової школи, які працюють у різних класах (1-2 кл., 3-4 кл.); запропонувати методикy діагностики обраного компоненту творчих здібностей молодших школярів; навести приклади проблем, із якими стикається вчитель у роботі з формування творчих здібностей учнів та запропонувати можливі шляхи їх вирішення; підготувати брошури інформаційного характеру для батьків тощо.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Мокринська Лариса Миколаївна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

_____ (дата)

_____ (підпис)

_____ (ім'я, прізвище)